

Hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i högre utbildning

Rapportering av ett regeringsuppdrag

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2022

Författare: Maria Nyman, Anna Lundberg, Kristina Sundberg, Julia Elenäs, samt Sweco

Rapportnummer: 2022:19

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	6
Uppdrag och syfte.....	6
Begreppsdefinitioner.....	8
Metod och datamaterial.....	9
Kunskapsöversikt.....	12
Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i svensk jämställdhetspolitik ..	12
Analyser av lärosätenas arbete med examensmålet.....	16
Andra utbildningsuppdrag.....	21
Del I: Kartläggningen 2022.....	23
Förankring i utbildningarna.....	23
Mål och innehåll.....	29
Undervisningsformer, kurslitteratur och examination.....	33
Lärarna och deras kompetens.....	38
Planer på förändringar i undervisningen.....	40
Jämförelse mellan 2015 och 2022.....	43
Förankring på lärosätena.....	43
Mål och innehåll.....	46
Undervisningsformer, kurslitteratur, examination och personal.....	47
Del II: Undervisningspraktik - resultat från UKÄ:s workshoppar..	49
Examensmålets kärna och vad utbildningarna vill utveckla.....	51
Utmaningar i arbetet med examensmålet.....	55
Exempel på examinationer och undervisningsupplägg – så här gör vi!.....	61
Slutsatser och rekommendationer.....	64
Hur har det gått?.....	64
UKÄ:s samlade rekommendationer.....	73
Vägen framåt.....	74
Referenser.....	75
Bilaga 1 Undervisningsupplägg.....	79
Bilaga 2: Missiv.....	87
Bilaga 3: Enkät till lärosätena.....	89

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet har fått i uppdrag att genomföra en uppföljande kartläggning av hur frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar som leder till följande examina: barnmorskeexamen, fysioterapeutexamen, förskollärarexamen, grundlärarexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, socionomexamen, specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, tandhygienistexamen, tandläkarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen. Uppdraget är en uppföljning av ett liknande uppdrag som genomfördes 2015, där 13 av dessa 15 utbildningar ingick. Sedan kartläggningen 2015 har examensmålet om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer införts i åtta av ovanstående utbildningar.

Med hjälp av konsultföretaget Sweco har myndigheten skickat en enkät till samtliga lärosäten med examenstillstånd för de ovan nämnda utbildningarna. Under hösten 2022 genomförde UKÄ också digitala workshoppar med utbildningar som leder till fyra olika examina (jurist-, socionom-, läkar- och tandläkarexamen).

Den uppföljande kartläggningen visar att det i tre fjärdedelar av de studerade utbildningarna ingår undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer. Samtliga utbildningar som har examensmålet inskrivet i examensordningen har undervisning om området, men även några utbildningar som saknar examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har det.

I ett antal lärarutbildningar saknas undervisning om områdena helt. De två dominerande skälen till att inte erbjuda undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inom dessa utbildningar är att det inte finns mål enligt examensordningen inom dessa områden och att det är svårt att skapa utrymme i utbildningar som redan har många mål som ska rymmas inom utbildningen. Lärarutbildningarna har också flera examensmål som berör området på mer övergripande sätt.

Jämförelsen mellan 2015 och 2022 visar att det är betydligt vanligare nu med undervisning inom området jämfört med den förra kartläggningen. Allra störst är ökningen bland jurist- och tandläkarutbildningar, följt av socionom-, läkar-, och sjuksköterskeutbildning. Många lärosäten introducerade utbildningsmomentet i samband med ändringen av examensordningen 2018 och särskilt tydligt framkommer detta i sjuksköterskeutbildningen. Lärarutbildningarna avviker här från övriga utbildningar i bemärkelsen att undervisning på området har minskat. Det framkommer dock att lärarutbildningarna har undervisning som relaterar

till området på olika sätt, men då särskilt kopplat till barn och unga. Att nya examensmål tillkommit i lärarutbildningarna sedan 2015 kan också ses som en bidragande orsak till minskningen.

Det finns även tecken på att lärosätena nu oftare ser undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som en integrerad del i utbildningarna. Bland annat tycks de särskilda statliga utbildningsuppdragen till Jämställdhetsmyndigheten fått genomslag genom att utbildningsmaterial används, att gästlärare undervisar och att den undervisande personalen gått kurser som bland annat nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) tillhandahåller och som handlat om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Detta framkom även i de diskussioner som fördes under de digitala workshoppar UKÄ genomförde under oktober 2022 med representanter för socionomutbildningar, juristutbildningar, läkarutbildningar och tandläkarutbildningar. Att olika utbildningar lägger upp sin undervisning på olika sätt, med exempelvis enskilda kurser som berör området eller som integrerade strimmor i utbildningen och att det finns för- och nackdelar med båda dessa sätt lyftes i diskussionerna.

Att området nu fått genomslag i de utbildningar där examensmålet införts framkommer tydligt i enkätsvaren. Samtidigt visar både enkätsvaren och det underlag som sammanställts utifrån de digitala workshopparna att examensmålet uppfattas som komplext och mångfacetterat och att det finns många olika sorters utmaningar i olika utbildningar för lärosätena att hantera i arbetet med området.

I de digitala workshopparna uttryckte flera medverkande att det finns delområden de inte lyckas täcka helt i sin undervisning då kompetens på området saknas och då det inte bedrivs tillräckligt med forskning. För att komplettera den kompetens lärosätet inte själv besitter inom de olika delområdena, så som hedersvåld och prostitution, är det många som använder sig av externa föreläsare och kurser.

Många uttryckte sig positivt kring att det nu finns ett examensmål för området, att området fått en ökad status och att det nu är lättare att få in undervisning om området på grund av införandet av målet. Samtidigt hördes också röster som var oroliga för vad som upplevs som detaljstyrning från politiskt håll i utbildningar och att examensmålen blir fler och fler, vilket skapar så kallad stoffträngsel. Lärosätena förlorar på så vis möjligheter att själva utveckla sina utbildningar i lämplig riktning och i takt med forskningen, menade man.

Inledning

Den 1 juli 2018 infördes ett nytt examensmål i högskoleförordningen (1993:100) om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. De utbildningar som berördes var fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen och tandläkarexamen. Året därpå infördes examensmålet även i tandhygienistexamen. Sedan 1 januari 2019 är det alltså åtta utbildningar som har examensmålet inskrivet i examensordningen.

Redan i regleringsbrevet för 2015 fick Universitetskanslersämbetet (UKÄ) i uppdrag att kartlägga hur frågor om mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i utbildningar som leder fram till följande 13 examina: barnmorskeexamen, förskollärarexamen, grundlärarexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, socionomexamen, specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, tandläkarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen.

Kartläggningen baserades på en enkätundersökning som skickades till samtliga lärosäten med examenstillstånd för de aktuella utbildningarna (UKÄ 2015). Den visade att undervisning om mänskliga rättigheter ingick i så gott som alla utbildningar som undersöktes och att den undervisning som gavs var relativt omfattande och fungerade väl. Däremot ingick inte undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld mot barn i lika stor utsträckning vilket tydligast framkom bland lärarutbildningarna. Kartläggningen visade även att undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld mot barn kunde utvecklas, för att studenterna skulle få de kunskaper de behövde för att möta våldsutsatta personer i sina kommande yrken.

Uppdrag och syfte

Det uppdrag UKÄ har fått av regeringen 2022 knyter an till 2015 års uppdrag. Uppdraget innebär att genomföra en uppföljande kartläggning av hur frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar som leder till samma 13 examina som undersöktes 2015. Dessutom ska kartläggningen omfatta de övriga utbildningar som har examensmål om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, det vill säga fysioterapeutexamen och tandhygienistexamen. Totalt omfattas därmed 15 examina. Till skillnad

från 2015 års uppdrag ingår nu inte att kartlägga hur mänskliga rättigheter och våld mot barn specifikt inkluderas i utbildningar.¹

Regeringsuppdrag

Universitetskanslersämbetet ska göra en uppföljande kartläggning av hur frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar som leder till följande examina: barnmorskeexamen, förskolläraryxamen, grundläraryxamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, socionomexamen, specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, tandläkarexamen, yrkesläraryxamen och ämnesläraryxamen. Kartläggningen ska även omfatta de övriga utbildningar som har examensmål om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 1 december 2022.

Det övergripande syftet med denna rapport är att undersöka hur ovanstående 15 utbildningar inkluderar området i sina utbildningar och vilka förändringar som skett sedan 2015. Då 8 av dessa 15 utbildningar under åren 2018 och 2019 har fått ett examensmål som berör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, är ett ytterligare syfte att undersöka vilken effekt denna förändring haft.

UKÄ gav under våren 2022 konsultföretaget Sweco i uppdrag att genomföra en kartläggning i form av en enkätundersökning med en utformning mycket lik den som genomfördes 2015. I uppdraget ingick även att skapa en kunskapsöversikt som beskriver vad som hänt på området sedan kartläggningen 2015.² Detta redovisas i rapportens första del.

Utöver enkätundersökningen genomförde även UKÄ workshoppar under hösten 2022 med fyra utvalda examina som har målet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* inskrivet i examensordningen. Dessa examina var socionomexamen, juristexamen, läkarexamen och tandläkarexamen. Syftet med dessa workshoppar var att ge UKÄ ytterligare information om, och exempel på, hur utbildningarna arbetar med examensmålet samt att skapa möjlighet till kunskapsutbyte mellan lärosäten och utbildningar. Resultat och reflektioner från dessa workshoppar redovisas i rapportens andra del.

---

¹ Våld mot barn ingår i de våldsformer som omfattas av det nya examensmålet, men uppdraget är inte att specifikt undersöka området våld mot barn.

² Swecos kunskapsöversikt har bearbetats och kompletterats av rapportförfattarna vid UKÄ.

Begreppsdefinitioner

I det här avsnittet definierar och förklarar vi de begrepp som är centrala för examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Definitionerna är direkt citerade från Jämställdhetsmyndighetens rapport *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* (2020:121) och är baserade på de dokument som ligger till grund för införandet av examensmålet.

Våld mot kvinnor

År 2011 undertecknade Sverige *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*, Istanbulkonventionen, och år 2014 trädde den i kraft. I konventionen definieras *våld mot kvinnor* som varje fall av könsrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt lidande för kvinnor, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang.

Våld i hemmet

Våld i hemmet definieras som varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen eller i hemmiljön eller mellan nuvarande eller före detta makar eller partners. Det har ingen betydelse om förövaren delar eller har delat bostad med brottsoffret eller inte och parterna uppmanas att tillämpa konventionen på alla personer som utsätts för våld i hemmet. I konventionen konstateras att barn är offer för våld i hemmet och att detta inbegriper att bevittna våld i familjen.

Mäns våld mot kvinnor

År 2017 började *regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor* gälla i Sverige. Strategin är tioårig och är en del i Sveriges arbete med att leva upp till sina åtaganden i Istanbulkonventionen. Den riktar sig mot det könsrelaterade våld som kvinnor och flickor utsätts för av män och pojkar och omfattar alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hot om våld som riktas mot flickor och kvinnor i såväl nära relationer som av bekanta eller helt okända män. Strategin omfattar hedersrelaterat våld och förtryck inklusive tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen i reklam, medier och pornografi i syfte att reproducera föreställningar om kvinnors underordning. När det handlar om våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott och prostitution och människohandel för

sexuella ändamål så syftar insatser inom strategin även till att motverka pojkars och mäns, samt homo-, bi-, trans- och queerpersoners utsatthet.

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer avser alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hot om våld från en närstående person, exempelvis en familjemedlem, partner eller före detta partner och inkluderar våld som kvinnor, flickor, pojkar, män och hbtq-personer utsätts för eller utsätter en närstående för. Barn drabbas dels genom att själva bli utsatta för våld men också genom att leva med det våld som exempelvis en förälder utsätter en annan förälder för.

Metod och datamaterial

Den enkät som Sweco skickade ut till registratorer vid de 37 lärosäten i Sverige som erbjuder utbildningarna, togs fram i samarbete med UKÄ under vår-vintern 2022. Datainsamlingen pågick under fem veckor i april och maj 2022. De lärosäten som tog emot enkäten erbjöd minst en av de examina som ingick i kartläggningen.

Utifrån UKÄ:s register över de examina som erbjuds vid svenska lärosäten (examenstillstånd 1 mars 2022) identifierades 252 svarande. Några enstaka utbildningar har lagts ned och någon utbildning har tillkommit efter sammanställningen, men inga större förändringar har skett.

Enkätundersökningens frågor formulerades för att möjliggöra jämförelser med den kartläggning som genomfördes 2015, men med skillnaden att enkäten 2022 fokuserade på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, till skillnad mot 2015 års rapport som fokuserade på mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn. Mer specifikt behandlades utbildningarnas mål och innehåll på området, de undervisningsformer och former för examination som tillämpas, samt hur situationen ser ut för lärare och lärarkompetens inom utbildningsområdet. Slutligen ställdes frågor om utveckling och framtidsplaner för undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Enkäten innehöll främst frågor med fasta svarsalternativ, kompletterat med ett antal frågor med fritextsvar. Missivet och enkätformuläret finns i bilaga 2 och 3.

I enkäten ställdes genomgående frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som två separata områden. Skälet var att kunna fånga upp de utbildningar som enbart hade undervisning om någon del av dessa, samt för att kunna jämföra svaren med kartläggningen 2015, där mäns våld mot kvinnor var ett av de tre områden som undersöktes.

Av 252 möjliga svarade 207 på de inledande frågorna, vilket ger en svarsandel på 82 procent. Däremot varierar antalet inkomna svar mellan

enkätens olika frågor vilket beror på att enkäten var utformad så att vissa frågor enbart besvarades av de som svarat på ett visst sätt i en tidigare ställd fråga. (Om exempelvis respondenten hade svarat att de inte hade undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer följde inte frågor om examination eller liknande).

Det är också viktigt att studera svarsfrekvens per examina. Med den analysen framkommer det om någon examen utgör en större eller mindre andel bland de svarande i jämförelse med examensregistret. Om fördelningen av examina skiljer sig åt bland de svarande jämfört med registret kan detta leda till att svaren på totalnivån ser annorlunda ut än vad de skulle ha gjort om fördelningen var densamma som i registret. I tabellen nedan (tabell 1) är detta markerat med blått och rött, där blått indikerar att något fler utbildningar svarat på enkäten än vad registret uppskattat och rött indikerar att färre utbildningar svarat.

Tabell 1. Antal och andelen svar i enkätundersökningen (svarsfrekvens) för respektive examina i jämförelse med fördelningen i examensregistret.³

Examina	Antal möjliga examina mars 2022 (skattat från register)	Antal svar	Andel skattat från register	Andel svar	Diff procentenheter svarande
Barnmorskeexamen	14	10	6%	5%	-1%
Fysioterapeutexamen	8	7	3%	3%	0%
Förskolläraryexamen	20	19	8%	9%	1%
Grundläraresexamen, inkl undergrupper	54	26	21%	13%	-9%
Juristexamen	7	6	3%	3%	0%
Läkarexamen	7	5	3%	2%	0%
Psykologexamen	11	10	4%	5%	0%
Psykoterapeutexamen	12	13	5%	6%	2%
Sjuksköterskeexamen	25	29	10%	14%	4%
Socionomexamen	19	23	8%	11%	4%
Specialistsjuksköterskeexamen	25	13	10%	6%	-4%
Tandhygienistexamen	6	7	2%	3%	1%
Tandläkarexamen	4	4	2%	2%	0%
Yrkesläraresexamen	12	5	5%	2%	-2%
Ämnesläraresexamen, inkl undergrupper	28	30	11%	14%	3%
Total	252	207	100%	100%	0%

Enligt tabell 1 består andelen totala svar av 13 procent från grundläraresexamen inklusive undergrupper, medan de i UKÄ:s register över examenstillstånd består av 21 procent. Därmed är det den examensform som har den största underrepresentationen i svaren med 9 procentenheters skillnad. Övriga svarsandelar från de olika examensformerna har relativt små skillnader mellan andelen svar och andelen i registret.

Enkätundersökningens statistiska tillförlitlighet är god. Vi är ändå försiktiga med att dra generella slutsatser när de svarande är färre än förväntat, till exempel inom yrkesläraresexamen, grundläraresexamen,

³ Tabell 1 visar att socionomexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, tandhygienistexamen och ämnesläraresexamen har något fler svar än vad det skattade examensregistret visar. En förklaring kan vara att examenstyperna klassificeras på ett annat sätt på lärosätena än i UKÄ:s klassificering. Tydliga dubletter av svar har rensats ut.

barnmorskeexamen samt specialistsjuksköterskeexamen med inriktning barn och ungdomar.

Metod för jämförelser mellan kartläggningarna 2015 och 2022

Den rapport som UKÄ publicerade 2015 bygger på en webbaserad enkätundersökning om hur mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning. Några av frågorna i enkäten från 2015 är ställda på samma sätt som i enkäten i det här uppdraget.⁴ Därmed blir det möjligt att jämföra resultaten från 2015 och 2022 för att beskriva den utveckling som eventuellt skett inom området mäns våld mot kvinnor i de aktuella utbildningarna. Det är två tvärsnittsundersökningar som jämförs med varandra och alltså inte en uppföljning av de specifika utbildningar som svarat 2015 och som också svarat 2022. Enkätfrågorna som är grunden för jämförelsen redovisas nedan i tabell 2.

Tabell 2. Enkätfrågorna som jämförs mellan enkätundersökningen från 2015 respektive 2022.

Frågorna
Ingår undervisning om mäns våld mot kvinnor i utbildningen?
Är kunskap om mäns våld mot kvinnor inskrivet i utbildningens utbildningsplan? (2015) <i>jämförs med</i> Är mål om mäns våld mot kvinnor inskrivet i utbildningens utbildningsplan? (2022)
Ingår det kurslitteratur i undervisningen om mäns våld mot kvinnor?

I rapporten publicerad 2015 ingick 13 examina i enkätunderlaget, till skillnad från 15 examina 2022. De två examina som tillkommit är fysioterapeutexamen och tandhygienistexamen. I övrigt har samma examina undersökts.

⁴ Många av frågorna 2015 hade svarsalternativet "inte aktuellt", i stället för ett urval tidigt i enkäten.

Kunskapsöversikt

I det här kapitlet sätter vi in kartläggningen i ett större sammanhang. Kapitlet ger en översikt över de beslut och åtgärder som skett på området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer och som bland annat lett fram till införandet av examensmålet i flera utbildningar.

Vi inleder med en kortfattad genomgång av senare års utveckling inom den svenska jämställdhetspolitiken med fokus på målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Särskild vikt läggs vid de delar som berör utbildnings- och kunskapsfrågor. Därefter följer en redogörelse för beslut och insatser inom utbildningsområdet, både för högre utbildning och utbildning för redan yrkesverksamma. Jämställdhetsmyndighetens olika regeringsuppdrag och aktiviteter spelar här en framträdande roll, eftersom det finns beröringspunkter med UKÄ:s uppdrag.

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i svensk jämställdhetspolitik

Beslutet att införa ett examensmål i högre utbildning som behandlar mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska förstås mot både en nationell och internationell bakgrund. Jämställdhet har varit ett eget politikområde i Sverige sedan 1972. År 2006 antog riksdagen med bred politisk enighet jämställdhetsmålet att kvinnor och män i Sverige ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetsmålet gäller frågor om makt, inflytande, ekonomi, hälsa, utbildning, arbete och fysisk integritet. Tio år senare fattade riksdag och regering beslut om att lägga till sex delmål under det övergripande målet. Dessa mål pekar ut fokus och inriktning för jämställdhetspolitiken. Mål 6 anger att mäns våld mot kvinnor ska upphöra samt att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Delmålet lyfter fram behovet av politiska insatser på området mäns våld mot kvinnor.

Bakgrunden till beslutet att inrätta ett nytt examensmål ska också förstås i ett internationellt sammanhang. Enligt FN är våld mot flickor och kvinnor en av de mest utspridda och ihållande kränkningarna av mänskliga rättigheter som i stort förblir osynligt på grund av stigma, skam och brist på juridiska följder (United Nations 2018). År 2011 undertecknade Sverige *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*, den så kallade Istanbulkonventionen som är det första juridiskt bindande avtalet om att bekämpa våld mot kvinnor i Europa. Konventionen beskriver att avskaffandet av våld mot kvinnor är en förutsättning för att kunna uppnå jämställdhet. I konventionen anges i artikel 14 och 15 att lämpligt

utbildningsmaterial om jämställdhet och könsrelaterat våld mot kvinnor ska ingå i utbildningsplaner eller motsvarande och att de yrkesgrupper som kommer i kontakt med brottsoffer eller förövare som faller inom ramen för konventionen ska få utbildning i hur våld går att upptäcka och förebygga (Carlsson 2020). För att leva upp till Istanbulkonventionen ska Sverige alltså se till att kunskap om våld mot kvinnor tas upp i olika utbildningssammanhang. Europarådets expertgrupp GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) har granskat hur väl Sverige lever upp till konventionen. Granskningen har resulterat i 41 rekommendationer, varav tre fokuserar på forskning, utbildning och lärande.

I regeringens skrivelse *Makt, mål och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid* (Skr. 2016/17:10) beskrivs inriktningen på den nuvarande jämställdhetspolitiken. Skrivelsen vilar både på de svenska jämställdhetspolitiska målen som beskrivits ovan och på Istanbulkonventionen. Den föregicks av två utredningar: en om styrning av svensk jämställdhetspolitik (SOU 2015:86) och en om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat förtryck (SOU 2015:55). I utredningen om styrning av svensk jämställdhetspolitik efterfrågades en bättre samordning, struktur och tydlighet när det gäller arbetet och insatserna för att bekämpa mäns våld mot kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck på nationell nivå. När jämställdhetsutredningen analyserade regeringens särskilda jämställdhetssatsning 2007–2014 kom utredaren fram till att mest medel hade gått till delmålet *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*.⁵ Enligt betänkandet har arbetet med målet också funnit fastare former som följd av regeringens jämställdhetssatsning. Trots bättre samverkan och ökade insatser såg utredaren ändå brister i bland annat kommunernas och regionernas arbete med insatser mot mäns våld mot kvinnor. Det påtalades också överlappningar i det stöd och den samordning som genomförs av myndigheter på området. Som en konsekvens av analysen föreslog utredaren att inrätta en jämställdhetsmyndighet som bland annat ska samordna uppdrag som rör delmålet *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*.

I utredningen om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat förtryck formulerades behov av systematisering och spridning av befintlig kunskap och kompetens. Utredningen pekar på vikten av att yrkespraktik är kunskapsbaserad och att yrkesverksamma har relevant kompetens för att kunna genomföra sina arbetsuppgifter. Utredningen föreslog även att stärka forskningen på området samt utveckla och målgruppsanpassa verkningsfulla metoder och omsätta dem praktiskt i arbetet mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

Regeringens svar på de två utredningarna formuleras alltså i skrivelsen som nämnts ovan, *Makt, mål och myndighet – en feministisk politik för*

---

⁵ Se även Riksrevisionens (2015) granskning av den särskilda jämställdhetssatsningen och regeringens svar på den (skr. 2015/16:52).

en jämställd framtid (Skr. 2016/17:10). I skrivelsen ingår ett kapitel som innehåller en tioårig strategi, ”En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor”, som är en del i Sveriges arbete med att leva upp till sina åtaganden enligt Istanbulkonventionen. Strategin har fyra långsiktiga mål:

- ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- effektivare brottsbekämpning
- förbättrad kunskap och metodutveckling.

Det sista målet avser ”kunskap om mäns våld mot kvinnor hos allmänheten samt berörda yrkesgrupper och beslutsfattare på alla samhällsnivåer, liksom utveckling av metoder och arbetssätt för att motverka våldet genom forskning, utvärdering och uppföljning” (Skr.2016/17: 10). I strategin uppmärksammas att det saknas obligatoriska moment om mäns våld mot kvinnor i de utbildningar till yrken som ofta möter våldsutsatta kvinnor och barn. Regeringen aviserar också här sin ändring av examensbeskrivningarna i högskoleförordningen till att inkludera ett nytt examensmål.

År 2018 fattade regeringen beslut om att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen genom att införa examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* i flera relevanta yrkesutbildningar.

Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att samordna och följa upp svensk jämställdhetspolitik

År 2018 inrättade regeringen en ny svensk myndighet, Jämställdhetsmyndigheten. I sin skrivelse *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid* (skr. 2016/17:10) redogör regeringen för behov av att inrätta en myndighet på jämställdhetspolitikens område med uppgift att bidra till en strategisk, sammanhållen och hållbar styrning och ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken.

Jämställdhetsmyndigheten har ett särskilt uppdrag att se till att jämställdhetspolitiska prioriteringar får genomslag genom att bidra till ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken. Myndigheten har i uppdrag att varje år redovisa och samlat analysera vad myndigheter och andra relevanta aktörer under året innan har genomfört för åtgärder för att nå de jämställdhetspolitiska målen, till exempel åtgärder som handlar om mäns våld mot kvinnor. Under sitt första år tog Jämställdhetsmyndigheten fram ett system för fördjupade uppföljningar av jämställdhetspolitiken (Jämställdhetsmyndigheten 2018a).

Jämställdhetsmyndigheten ser i sina uppföljningar att genomförda åtgärder på området mäns våld mot kvinnor lett till konkreta resultat och att det även går att se vissa effekter. En kartläggning av myndighetsuppdrag visar att majoriteten av uppdragen i första hand kan sorteras in under mål 4 om förbättrad kunskap och metodutveckling i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Enligt en delrapport går utvecklingen inom strategins samtliga fyra mål sakta framåt och det har skett en förskjutning mot ett mer aktivt förhållningssätt till målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (Jämställdhetsmyndigheten 2022b). Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att uppföljningarna av jämställdhetspolitiken visar att det kontinuerligt görs framsteg inom det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, inte minst i form av ett mer utbrett proaktivt arbete. Det lyfts dock också fram att målområdet om förbättrad kunskap och metodutveckling har störst utvecklingspotential (Jämställdhetsmyndigheten 2022c).

Bland de uppdrag som Jämställdhetsmyndigheten haft finns ett som skulle utmynna i ett förslag om stärkt samordning mellan berörda myndigheter när det gäller primärpreventiva insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i ungas partnerrelationer (Jämställdhetsmyndigheten 2021c). Jämställdhetsmyndigheten föreslog att lämpliga myndigheter ska få i uppdrag att utveckla en nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete med fokus på pojkar och unga män. Jämställdhetsmyndighetens och länsstyrelsernas myndighetsgemensamma arbetsgrupp för nationell och regional samordning skulle då fungera som nav i arbetet med att ta fram planer för hur utvecklingen kan fortgå. I förslaget ingick också ett system för uppföljning av det våldsförebyggande arbetet på kort och lång sikt. Jämställdhetsmyndigheten planerar att bland annat göra en övergripande analys av vilka aspekter och områden som bäst fångar och har påverkan på samhällsutvecklingen, kopplat till målet om ett utökat och verkningfullt förebyggande arbete mot våld.

När det gäller införandet av det nya examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* har Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärosäten i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Stödet ska främst erbjudas till lärare inom högre utbildning och omfatta kunskap om olika ”former av könsrelaterat våld både inom och utom nära relationer som huvudsakligen, men inte uteslutande, utövas av män och pojkar mot kvinnor och flickor. Det ska även omfatta våld mot barn oavsett kön, hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsåktenskap, könsstympning av kvinnor, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt våld i nära relationer oavsett kön, sexuell identitet och sexualitet” (Carlsson 2020:6). Som del i sitt uppdrag har Jämställdhetsmyndigheten genomfört en undersökning av lärosätenas behov av utbildningsinsatser och

kunskapsstöd. Innehållet i undersökningens slutrapport redovisas i nästa avsnitt, tillsammans med andra, tidigare utvärderingar av lärosätenas arbete med området.

Analyser av lärosätenas arbete med examensmålet

Två år efter UKÄ:s kartläggning 2015 genomförde UKÄ tillsammans med Karolinska institutet och representanter från paraplyorganisationen European Students' Union (ESU) en enkätundersökning om hur mänskliga rättigheter integreras på fem program som leder till människovårdande professioner (Tegler Jerselius m.fl. 2017).

Undersökningen berörde kunskap om mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld nära relationer samt våld mot barn. De utbildningar som undersöktes var läkarprogrammet, sjuksköterskeprogrammet, arbetsterapeutprogrammet, psykologprogrammet och socionomprogrammet.

Undersökningen visade att det bland nästan alla program som besvarat enkäten fanns undervisningsmoment om mänskliga rättigheter, och en stor majoritet erbjöd undervisning om övriga teman. Enkätsvaren visade också att undervisningen inte alltid var kopplad till lärandemål, särskilt när det gällde mäns våld mot kvinnor och våld nära relationer samt våld mot barn. Utöver det visade undersökningen att de nationella examensmålen tolkades på skilda sätt i olika program, där några uppfattade det som att dessa mål automatiskt omfattar mäns våld mot kvinnor och våld nära relationer samt våld mot barn, medan andra inte gjorde det. Vidare kom undersökningen fram till att det finns en stor variation i hur undervisningen är utformad. En tredjedel av de utbildningsansvariga uppgav att området mäns våld mot kvinnor och våld nära relationer var i särskilt stort behov av utveckling.

Första erfarenheterna av att integrera det nya examensmålet i utbildningarna

I ett specialnummer av *Socialmedicinsk tidskrift* på temat utbildning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer bjöds en rad universitets- och högskolelärare som arbetat med att integrera det nya examensmålet in för att delge sina erfarenheter. De flesta artiklarna handlar om sjuksköterskeprogram (Albinsson 2021; Albért, Swenne, Thoudal & Marklund 2021; Emegwa, Paillard-Borg, Lundell, et al. 2021; Emegwa, Paillard-Borg, Wallin Lundell, et al. 2021; Tengelin, Eriksson & Dahlborg 2021) och socionomprogram (Hjortgren, Johansson & Källström 2021; Jacobsson & Ranta 2021; Linblad, Björkstén, Tilling & Molander Shanti 2021). I samtliga artiklar redogör författarna för hur det nya examensmålet har införts, vilka utmaningar det inneburit och ger ofta rekommendationer för utvecklingsarbetet. Författarna välkomnar generellt att förändringen i examensmålen innebär att problemområdet

behandlas på ett djupgående, systematiskt och hållbart sätt i hälso- och sjukvård samt socialt arbete.

I de flesta program som beskrivs är undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer integrerat i flera delar av utbildningen. Det innebär att temat behandlas från olika perspektiv och att progression äger rum över tid. I flera utbildningar arbetar studenterna med olika typer av fallbeskrivningar och problembaserat lärande. Lärarna har också varit måna om att inkludera intersektionalitet, maktperspektiv och normkritik i undervisningens utformning. I artiklarna beskriver författarna att det finns en insikt om att det nya examensmålet ställer krav som innebär att den undervisande personalen behöver öka sin kompetens och bedriva ett kontinuerligt utvecklingsarbete. Flera författare beskriver det som utmanande att integrera ett nytt lärande innehåll i befintliga program utan att förlora fokus på det vetenskapliga kärnämnet. Här uppstår alltså en konkurrens om hur olika kunskapsområden i utbildningarna ska prioriteras.

En av specialnumrets artiklar redogör för erfarenheter från en högskolepedagogisk kurs om barns våldsutsatthet som Barnafrid, ett nationellt kunskapscentrum vid Linköpings universitet har genomfört på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten (Münger, Lindberg, Fröberg & Korhonen 2021). Författarna beskriver en upplevd hierarki av våldsbegreppen i examensmålet där vissa våldsformer och målgrupper, som exempelvis våld mot barn, är underordnade. Om blivande yrkesutövare redan i sin utbildning får uppfattningen att olika former av våld kan vägas mot varandra riskerar det, enligt författarna, att ge en endimensionell och förenklad syn på våldsutsatthet. Knutet till det ser de en utmaning i hur undervisning om våld och utsatta barn ska integreras i redan fulltecknade utbildningsplaner på en övergripande nivå där innehållet redan är specificerat.

Mycket arbete återstår inom hedersrelaterat våld

I antologin *Vad har högre utbildning med hedersrelaterat våld och förtryck att göra?* (Karlsson-Tuula 2021) beskrivs och diskuteras hur examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer hanterats av lärosäten och vad som varit särskilda utmaningar. Ett särskilt fokus riktas mot området hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet med boken, som getts ut i samarbete med Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime, är att uppmärksamma och bidra med kunskapsstöd om det nya examensmålet i högskoleförordningen. Ytterligare ett syfte är att synliggöra problemet med hedersrelaterat våld och förtryck för studenter och yrkesverksamma, samt stödja universitetslärare som ansvarar för undervisning och examination inom området.

I antologin framkommer att det finns behov av mer kunskap inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer vid landets

lärosäten. Särskilt tydligt är detta, menar författarna, inom området hedersrelaterat våld och förtryck där det finns stora kunskapsluckor, både bland lärare och forskare vid lärosätena och bland de yrkesverksamma. Författarna lyfter bland annat vikten av att samverka mellan lärare/forskare och de yrkesverksamma som möter våldsproblematiken i sina yrken, stärks ytterligare. Att forskarna behöver finnas i yrkespraktikens närhet för att på så vis kunna ställa frågor som bidrar till kunskapsutveckling och metoder som kan appliceras på praktisknära arbete med personer som utsätts för våld, lyfts som centralt.

Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att stödja utbildning vid lärosäten

Med anledning av att det nya examensmålet infördes i högskoleförordningen gav regeringen i mars 2018 Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till aktuella lärosäten. Jämställdhetsmyndigheten (2021a) byggde mycket av sina insatser på den studie de initierade i samarbete med Göteborgs universitet när de fick uppdraget. Syftet med studien (Carlsson 2020) var att undersöka vilka behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd de berörda institutionerna har i arbetet med att integrera det nya examensmålet i sina professionsutbildningar, och vilka sammanhang, villkor, möjligheter och svårigheter de ser med att ta sig an utbildning på detta område. Undersökningen är baserad på enkät- och intervju svar från personer med övergripande utbildningsansvar vid berörda institutioner.

I studien beskrivs ett generellt behov av kunskapsutveckling och utbildning hos lärare och programansvariga om hela området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.⁶ Det framgår att det fanns brister i utbildningsanordnarnas insikt i att införandet av examensmålen syftar till att förverkliga regeringens jämställdhetspolitiska beslut. På samma sätt saknas insikt om att regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är det överordnade styrdokumentet i arbetet med att integrera examensmålet i professionsutbildningarna. Dessutom identifierades brister i att förstå bredden av vad som ingår i examensmålet och att utbildningsanordnarna inte inkluderade samtliga våldsformer som omfattas av Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. I studien har de våldsformer, kontexter och relationer som omfattas av begreppen mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, och som därmed också omfattas av det nya examensmålet, sammanställts. Sammanställningen utgår från ”En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor” (Skr. 2016/17:10, s.113–115) och ser ut som följer:

---

⁶ Rapporten har även sammanfattats av Jämställdhetsmyndigheten (2021b).

Våldsformer

- Barns utsatthet för våld i familjen (fysiskt, psykiskt, sexuellt)
- Våld i heterosexuella personers nära relationer (fysiskt, psykiskt, sexuellt)
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer
- Särskilt utsatta livsvillkor utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning
- Våld i hbtq-personers nära relationer (fysiskt, psykiskt, sexuellt)
- Våld i ungas nära relationer (fysiskt, psykiskt, sexuellt)
- Hedersrelaterat våld och förtryck, könsstymning av flickor och kvinnor, tvångs- och barnäktenskap
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer
- Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi

Ytterligare en aspekt som lyfts fram är att de utbildningsanordnare som omfattas av reformen utgör en mycket heterogen grupp. Deras arbetsprocesser med att integrera examensmålet i utbildningarna präglades av ojämlika förutsättningar från början, både när det gäller hur och när de fått kännedom om uppdraget, utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens på området. Jämställdhetsmyndigheten (2021b) drar slutsatsen att lärosätenas förståelse av begrepps- och kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer samt vilken roll införandet av examensmålet spelar i svensk och europeisk jämställdhetspolitik inte stämmer överens med Sveriges åtagande inom ramen för Istanbulkonventionen och Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

I samband med sitt uppdrag har Jämställdhetsmyndigheten involverat fem miljöer vid universitet och högskolor som sedan tidigare har fördjupad kunskap om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och kunskap om barns utsatthet. De fem är Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet, Barnafrid vid Linköpings universitet, Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola), Göteborgs universitet och Malmö universitet. Dessa fick i uppdrag att utveckla och erbjuda högskolepedagogiska kurser om området. Kurserna riktar sig till lärare vid universitet och högskolor, samt annan personal med utbildningsansvar. Dessutom har Barnafrid med stöd från Jämställdhetsmyndigheten tagit fram en webbutbildning om våld mot barn. Förutom de kurser som erbjudits lärosätena var

Jämställdhetsmyndigheten delaktig i att ta fram Barnafrids basprogram om våld mot barn. Jämställdhetsmyndigheten har också undersökt hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation integreras i undervisning och examination i polisutbildningen. Resultaten visade att polisutbildningen inkluderar fler områden än vad övriga utbildningar gör. Jämställdhetsmyndigheten ser lärdomarna vid polisutbildningen som värdefulla för det fortsatta arbetet och fortsätter dialogen med ansvariga för polisprogrammen. Jämställdhetsmyndigheten kommer också att ingå i en referensgrupp till en planerad studie som ska undersöka studenters perspektiv på lärande och undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som genomförs av Hälsohögskolan i Jönköping.

Jämställdhetsmyndigheten menar att det fortsatt finns ett stort utbildningsbehov för både lärare och personal med övergripande utbildningsansvar inom de utbildningar som omfattas av det nya examensmålet. Det behövs alltså utbildningsinsatser och kunskapsstöd som är anpassade efter förkunskaper och var i arbetet programmen befinner sig. Utbildningsinsatser och kunskapsstöd behöver också vara anpassade till lärares och programansvarigas förutsättningar att kunna delta i kompetensutvecklingen.

Trots att en majoritet av lärosätena har infört examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination, bedömer Jämställdhetsmyndigheten att det behövs ett fortsatt och utvecklat kunskapsstöd riktat till universitet och högskolor.

Jämställdhetsmyndigheten har sedan 2021 fortsatt att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd för lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Bland annat har de i samarbete med Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) tagit fram ett webbaserat stöd för lärosätena. Sedan november 2022 finns detta på plats på NCK:s hemsida.⁷ Webbstödet ska underlätta lärosätenas arbete med att undervisa om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. På sikt ska webbstödet ersätta de utbildningsinsatser som tidigare genomförts under uppdraget.

Utvärderingarna av de genomförda kurserna visade ännu en gång att det är en utmaning att erbjuda kurser där deltagare ofta har vitt skilda erfarenheter av och förkunskaper om ämnet. Antalet anmälda till samtliga kurser som har erbjudits i uppdraget har också avtagit under det gångna året, samtidigt som det är oklart om det beror på pandemins effekter eller på att målgruppernas kunskapsbehov är uppnått (Jämställdhetsmyndigheten 2022a).

Sammanfattningsvis visar erfarenheter från arbetet med de nya examensmålen bland annat att det kan vara utmanande att lägga till

---

⁷ Se <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-larosaten/> hämtat 2022-11-16.

ytterligare undervisningsmoment i utbildningsplaner som redan upplevs som fulltecknade. Detta gäller även för utbildningar där mäns våld mot kvinnor sedan länge haft en given plats. Flera rapporter vittnar om att vissa delmoment som hedersrelaterat våld eller våld mot barn lätt hamnar i skymundan. Jämställdhetsmyndighetens rapport identifierar slutligen brister när det gäller att förstå examensmålets bakgrund i svensk jämställdhetspolitik och att utbildningsanordnarna inte inkluderade samtliga våldsformer som omfattas av Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

En rad satsningar inom området har genomförts, både riktade mot högre utbildning och mot yrkesverksamhet som kommer i kontakt med problematiken. I de uppföljningar som gjorts framgår att det finns ett fortsatt behov av stöd för de grupper som ska undervisa och arbeta med området.

Andra utbildningsuppdrag

I den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor bedömde regeringen att även det statliga stödet behöver öka till fortbildning och kompetensutveckling för personalgrupper som är yrkesverksamma inom vård och omsorg, och att kommuner och regioner på sikt själva ska ansvara för insatsen. Socialstyrelsens uppdrag om att förbättra stödet till yrkesverksam personal liksom Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) uppdrag om att sprida kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck till fritidsledare är exempel på sådana fortbildningsinsatser. Socialstyrelsen satsning rapporteras ha lett till vissa framsteg, medan MUCF:s arbete ännu inte utvärderats.

Satsning på socialtjänsten

År 2018 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att samordna en särskild satsning för att erbjuda utbildning om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor till personal inom socialtjänsten. Uppdraget genomfördes huvudsakligen inom ramen för den myndighetsgemensamma arbetsgrupp som tillsatts för att genomföra uppdraget att ge nationellt och regionalt kompetensstöd för att utveckla arbetet mot våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2019). Exempel på spridningsinsatser som genomförts inom ramen för satsningen är en nationell konferens till personal inom socialtjänsten, förstärkt webbaserat kompetensstöd för kommuner, en sammanställning av relevant kunskapsstöd samt en webbutbildning om våld mot äldre. Dessutom genomförde Socialstyrelsen insatser för att stärka brukarnas röster och en rad riktade insatser till olika målgrupper, samt olika utbildnings- och informationsinsatser via länsstyrelserna och en förstärkning av Kvinnofridslinjen. Socialstyrelsen bedömer att satsningen nått stor spridning och att kunskapen på området har ökat inom socialtjänsten. Trots det har det funnits utmaningar i form av stor belastning på de

involverade myndigheterna att genomföra satsningen med kort varsel. Risken är att en sådan punktinsats lätt blir kortsiktig.

Helena Hoppstadius riktade i sin doktorsavhandling (2020) kritik mot Socialstyrelsens tidigare utbildningsmaterial. I avhandlingsprojektet undersöks vilken kunskap och vilka diskurser som vägleder socialtjänstens arbete med mäns våld mot kvinnor. En av delstudierna baseras på en analys av fem utbildningsmaterial som publicerats av Socialstyrelsen under 2011—2013. Enligt Hoppstadius osynliggör utbildningsmaterialen grundproblemet som författaren ser i mäns överordning, inte minst eftersom svenska män inte förekommer som förövare i utbildningsmaterialen. Studien visade också att förebyggande åtgärder får mycket mindre utrymme än våldets konsekvenser.

Satsning på fritidsverksamhet

År 2021 gav regeringen Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att ta fram och sprida ett kunskapsunderlag med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck samt på våldsförebyggande arbete. Kunskapsunderlaget riktar sig till fritidsledare och andra yrkesverksamma som arbetar med ungas fritid utanför skolväsendet.

Den första delrapporten innehåller en kunskapssammanställning som ligger till grund för det kunskapsunderlag som arbetas fram i uppdraget (Chebil 2021). I den mån studier finns att tillgå rör det sig ofta om följeforskning. Rapporten slår fast att kompetensutveckling i hedersrelaterat våld och förtryck samt våldsförebyggande arbete i öppen fritidsverksamhet sker sporadiskt. Utifrån rapporten har MUCF identifierat kompetens- och kunskapsluckor, förutsättningar, behov och utmaningar i den öppna fritidsverksamheten, för att i nästa steg kunna ta fram ett kunskapsunderlag till de aktörer som driver öppen fritidsverksamhet. MUCF bedömer att det finns behov av att utreda möjligheten att öka professionaliseringen av yrkesrollen fritidsledare när det gäller våldsförebyggande arbete.

MUCF har under hösten 2021 även initierat olika samverkansinsatser och uppdrag. Ett exempel är att fyra regionala och nationella nätverk har genomfört kompetensutvecklingsinsatser riktade till yrkesverkspersoner som arbetar med unga och deras fritid.

Sammanfattningsvis kan vi se att olika satsningar har genomförts riktade mot både utbildning och andra relevanta sektorer i samhället. I följande avsnitt ska vi titta närmare på hur förhållandet ser ut i de utbildningar som nu är föremål för UKÄ:s uppföljande kartläggning.

Del I: Kartläggningen 2022

I det här avsnittet presenteras en samlad bild av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i de utbildningar som ingår i uppdraget. Kartläggningen bygger på den enkätundersökning som besvarades av lärosätena under våren 2022. Sammanlagt 207 utbildningar svarade på de inledande frågorna i enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 82 procent.

Förankring i utbildningarna

För att få en bild av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i de berörda utbildningarna, ville vi först ta reda på om någon undervisning om de två områdena hade genomförts. Om så var fallet ville vi undersöka om undervisningen skett vid den egna institutionen eller om den förlagts någon annanstans och hur länge den hade ingått i utbildningarna.

Undervisning ingår i flertalet utbildningar

Av enkätensvaren framgår att det ingår undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer i 73 procent av utbildningarna.

Tabell 3: Andel utbildningar/examen där undervisning om mäns våld mot kvinnor (n=195) respektive om våld i nära relationer (n=197) ingår i utbildningen.⁸

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	100%	100%
Fysioterapeutexamen	100%	100%
Förskollärarexamen	16%	42%
Grundlärarexamen	21%	33%
Juristexamen	100%	100%
Läkarexamen	100%	100%
Psykologexamen	100%	100%
Psykoterapeutexamen	85%	83%
Sjuksköterskeexamen	100%	100%
Socionomexamen	100%	100%
Specssk barn och ungdomar	58%	100%
Tandhygienistexamen	100%	100%
Tandläkarexamen	100%	100%
Yrkeslärarexamen	40%	25%
Ämneslärarexamen	29%	39%
Total	68%	75%

Det är något vanligare att lärosätena svarar att undervisning om våld i nära relationer ingår i utbildningen, vilket 75 procent uppger, än att undervisning om mäns våld mot kvinnor ingår, vilket 68 procent uppger (tabell 3).

Undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer ingår i nästintill samtliga utbildningar hos alla lärosäten. Undantaget är de fyra lärarutbildningarna. Av de utbildningar som inte har någon undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer är 47 lärarutbildningar och 2 är psykoterapeututbildningar. Samtidigt finns det flera utbildningar som saknar examensmålet men som ändå bedriver undervisning inom området, så som barnmorskeexamen, sjuksköterskeexamen med barn- och ungdomsinriktning, samt majoriteten av utbildningar som leder till psykoterapeutexamen. Värt att beakta är att dessa tre är påbyggnadsutbildningar, där studenterna måste ha en grundexamen som i dag har det nya examensmålet i högskoleförordningen.

När vi delar upp lärarutbildningarna i de olika inriktningarna ser vi att det finns en viss variation mellan dessa (tabell 4).

⁸ I tabellerna som följer markerar n=antal svarande på frågan om mäns våld mot kvinnor och antal svarande på frågan om våld i nära relationer.

Tabell 4. Andel utbildningar/examen där undervisning om mäns våld mot kvinnor respektive om våld i nära relationer ingår utifrån lärarutbildningarnas inriktningar.

	Mäns våld mot kvinnor		Våld i nära relationer	
	Antal	Andel ja	Antal	Andel ja
Grundläraresexamen				
Inriktning mot arbete i fritidshem	7	14%	7	29%
Inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans åk. 1-3	8	25%	8	38%
Inriktning mot arbete i grundskolans åk. 4-6	8	25%	8	25%
Ämnesläraresexamen				
Inriktning mot arbete i grundskolans åk. 7-9	1	100%	1	100%
Inriktning mot arbete i grundskolans åk. 7-9 och gymnasieskolan	13	23%	13	23%
Inriktning mot arbete i gymnasieskolan	10	30%	13	46%

Inom grundlärarutbildning är undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer vanligare i inriktningar mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 samt årskurs 4–6 än i inriktningar mot arbete i fritidshem. Inom ämneslärarutbildning tycks det vara något vanligare med undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i inriktningen mot arbete i gymnasieskolan än i grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan. Eftersom antalet svarande är relativt litet, är det svårt att bedöma om det finns några systematiska skillnader mellan grundlärar- och ämneslärarutbildning.

Avsaknaden av examensmål och målträngsel förklarar bristen på undervisning om våld

För både mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer anges i fritextsvaren två huvudsakliga skäl till varför områdena inte alltid finns med i lärarutbildningarna. Det första skälet är att dessa områden inte uttryckligen ingår i examensmålen för lärarutbildningarna.

Vi har ännu inte lagt in det i utbildningen. Våld i nära relationer tas inte upp alls i utbildningen. Skälet är att det inte ingår i examensmålen för ämnesläraresexamen eller i den nya förordning om lärar- och förskollärarutbildning som börjar gälla vid halvårsskiftet.

Att mäns våld mot kvinnor som en fråga i sin egen rätt inte ingår i utbildningen kan bero på att det inte explicit står med i examensmålen.

I fritextsvaren framkommer också att ett annat skäl till att utbildningen inte innehåller undervisning om områdena är den stora mängden examensmål i utbildningen.

Området berörs i vissa delar av utbildningen där värdegrund, relationer, jämställdhet och lagstiftning behandlas. Däremot behandlas det inte som ett enskilt område och examineras inte explicit så. Ett skäl till det är inte minst den stora mängd examensmål som gäller för utbildningen, vilket riskerar leda till en utbildning som blir alltför fragmentiserad.

Fritextsvaren visar samtidigt att examensmålens innehåll indirekt ingår i flera av utbildningarna, typiskt sett i undervisning om värdegrundsfrågor och frågor om intersektionalitet, könsmaktsordning, hetero- och vithetsnormer och andra maktkritiska analyser. Ett lärosäte skriver att de:

har valt att koncentrera undervisningen kring frågan om intersektionalitet, makt och manliga normer. Vi har en kurs som framför allt behandlar dessa begrepp, men begreppet våld ingår inte specifikt i undervisningen. Här undervisas om maktordning och liknande begrepp i relation till jämställdhet. Det riktar sig också främst mot situationen i skolan mellan elever men också elev-lärare.

Ett annat lärosäte skriver att de inte arbetar direkt med frågan men att de arbetar mycket med normmedvetenhet:

/.../ vi [arbetar]med att lärarstudenterna ska ha ett normmedvetet förhållningssätt. Vi arbetar också med kunskaper om normer såsom könsmaktsordning, heteronormer, vithetsnormer med mera. Därmed skapas alltså en bas för förståelse för mer specifika fenomen såsom mäns våld mot kvinnor. Frågan kan komma upp i studenternas egna intressen, men vi undervisar mer generellt än så.

Såväl företrädare för utbildningar som leder till förskolläraryxamen och specialistsjuksköterskeexamen med barn- och ungdomsinriktning svarar att våld mot barn behandlas indirekt i juridiska termer:

Fokus har varit på barn som far illa, orosanmälan och anmälningsplikt, men inte direkt mäns våld mot kvinnor.

Det ingår inte som ett direkt mål men finns implicit som en del av familj och familjerelationer utifrån mötet mellan BVC-sköterskor och skolsköterskor. I utbildningen diskuteras hur man ska gå tillväga vid misstänkt familjevåld samt vilka juridiska skyldigheter man har som sjuksköterska om man misstänker att det förekommer våld i nära relation samt att barn far illa.

Ett vanligt resonemang på lärarutbildningar är också att fokus i utbildningen ligger på villkoren för barn och unga, och att examensmål med fokus på vuxnas våld mot andra vuxna därför inte är prioriterat:

Detta är ett program om barn, och vi har inte specifik undervisning om våld mot kvinnor – däremot våld inom familjen (fokuserat på våld mot barn).

I utbildningen ingår hur lärare ska och kan agera när de märker att deras elever mår dåligt och att det kan bero på hemmiljön för barnen. Sekundärt ingår våld i hemmet och mäns våld mot kvinnor i utbildning, men utifrån ett barnperspektiv och lärarperspektiv.

Sammantaget visar fritextsvaren att det i flera av lärarutbildningarna finns undervisning där områdena berörs, men att det inte explicit ingår undervisning om just mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Att barn och unga står i fokus, att det är stofffrångsel i utbildningen och att utbildningarna inte har examensmål som specifikt berör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer nämns även som viktiga anledningar till att undervisningen saknas.

Undervisningen ges oftast på den egna institutionen

Nästan all undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ges vid den egna institutionen (tabell 5). Enbart undantagsvis förekommer undervisning vid en annan institution eller utanför lärosätet. Det är framför allt utbildningarna som leder till fysioterapeutexamen som har förlagt sin undervisning i dessa ämnen till en annan institution. Av läkarutbildningarna har 25 procent förlagt sin utbildning utanför lärosätet.

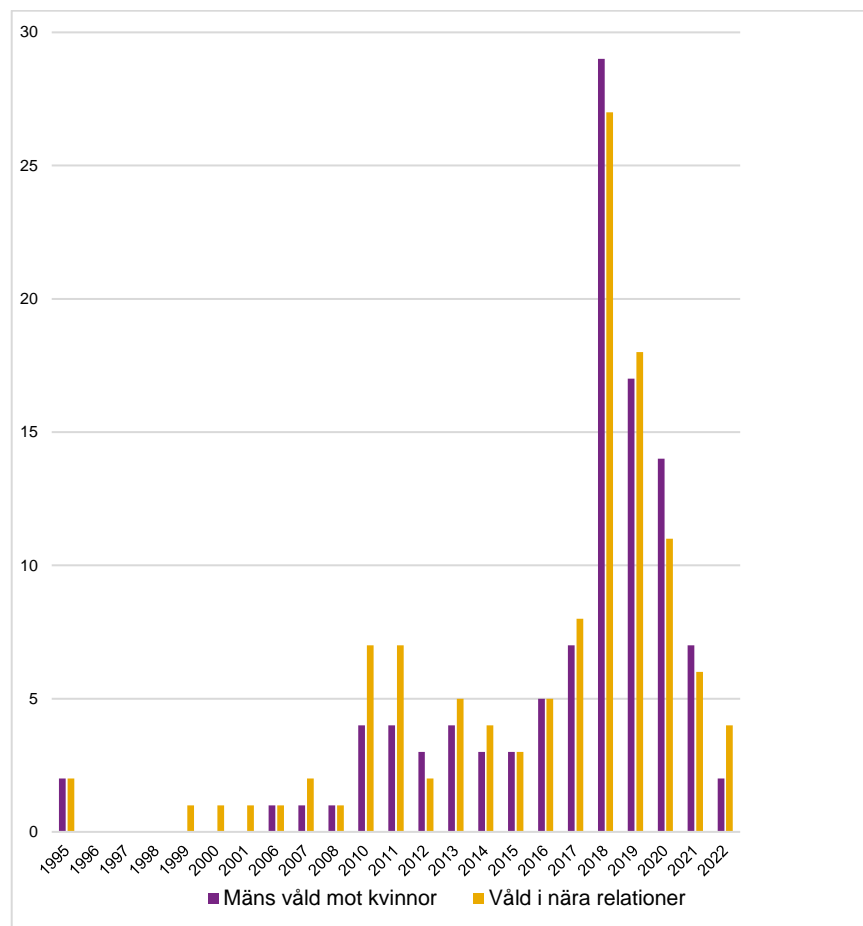
Tabell 5: Andel utbildningar/examina som i huvudsak undervisar om mäns våld mot kvinnor (n=126) respektive om våld i nära relationer (n=139) vid den egna institutionen, vid en annan institution eller utanför lärosätet.

	Mäns våld mot kvinnor			Våld i nära relationer		
	Vid den egna institutionen/motsvarande	Vid en annan institution/motsvarande	Utanför lärosätet	Vid den egna institutionen/motsvarande	Vid en annan institution/motsvarande	Utanför lärosätet
Barnmorskeexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Fysioterapeutexamen	71%	29%	0%	71%	29%	0%
Förskollärarexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Grundlärarexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Juristexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Läkarexamen	75%	0%	25%	75%	0%	25%
Psykologexamen	89%	11%	0%	100%	0%	0%
Psykioterapeutexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Sjuksköterskeexamen	96%	4%	0%	96%	4%	0%
Socionomexamen	95%	0%	5%	95%	0%	5%
Specsksk barn och ungdomar	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Tandhygienistexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Tandläkarexamen	100%	0%	0%	100%	0%	0%
Yrkeslärarexamen	100%	0%	0%	0%	0%	0%
Ämneslärarexamen	71%	14%	14%	80%	10%	10%
Totalsumma	94%	4%	2%	95%	3%	2%

Undervisningen om våld ökade i samband med nya examensmål 2018

År 2018 reviderades högskoleförordningen, vilket bland annat innebar att examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

infördes i åtta utbildningar på grundnivå: fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen, tandläkarexamen och tandhygienistexamen. Av dessa utbildningar införde de flesta undervisning om våld i samband med att lagkravet ändrades, om de inte redan hade sådan undervisning sedan tidigare (figur 1). Även fritextsvaren bekräftar den bilden, men det framgår också att de svarande i vissa fall haft svårt att exakt veta när undervisningen infördes i en utbildning. Det kan exempelvis vara en följd av att lärarlaget bytts ut över tid och att kunskapen på så sätt gått förlorad.

Figur 1. Antal utbildningar som erbjuder undervisning i mäns våld mot kvinnor respektive våld i nära relationer efter det år som undervisningen infördes.

Av fritextsvaren framgår också att det länge funnits någon form av undervisning i dessa ämnen, men att den gradvis fått större betydelse och tagit tydligare form med tiden:

Undervisningen skedde initialt inom PU-strimman (professionell utveckling). År 2019 tydliggjordes i lärandemål att lärande inom dessa områden ingår. Dessutom utökades undervisningen och nya lärandemål tillkom.

Ett annat lärosäte skriver att:

Vi har haft med detta länge, men det blev mer tydliggjort och explicit efter att undertecknad gått kurs i ämnet.

Ändringen av högskoleförordningen har framför allt gjort omedelbart avtryck i sjuksköterskeutbildningarna. Det framgår när vi undersöker när undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer infördes för olika examina (tabell 6). Hälften av dessa utbildningar startade undervisning om mäns våld mot kvinnor 2018 och ytterligare en fjärdedel under åren därefter.

Tabell 6: Antal utbildningar/examina där undervisning om mäns våld mot kvinnor (n=104) och våld i nära relationer (n=114) infördes i utbildningen före, under eller efter 2018.

	Mäns våld mot kvinnor			Våld i nära relationer		
	Före 2018	2018	Efter 2018	Före 2018	2018	Efter 2018
Barnmorskeexamen	5	1	0	5	1	0
Fysioterapeutexamen	1	1	5	1	1	5
Förskollärarexamen	2	0	0	5	0	0
Grundlärarexamen	2	0	3	5	0	0
Juristexamen	0	2	2	0	2	2
Läkarexamen	3	0	0	2	0	0
Psykologexamen	4	3	1	4	3	0
Psykioterapeutexamen	6	3	1	6	3	1
Sjuksköterskeexamen	5	12	6	6	11	6
Socionomexamen	4	3	9	5	3	8
Spec. SSK. barn och ungdomar	2	0	3	6	0	5
Tandhygienistexamen	0	0	7	0	0	7
Tandläkarexamen	1	2	1	1	2	1
Yrkeslärarexamen	0	0	1			
Ämneslärarexamen	1	1	1	2	1	1
Total	31	27	40	48	27	39

Mål och innehåll

För att få en bild av hur utbildningarna tar upp mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, frågade vi om utbildningsplaner och kursplaner nämner undervisning om våld och vad undervisningen i så fall handlar om. Lärosätena fick redovisa vilka lärandemål de har och de fick även översiktligt beskriva innehållet i undervisningen.

De som svarade på frågor om mål och innehåll i utbildningen hade tidigare svarat att de hade undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. De som angett att de inte hade undervisning om områdena svarade alltså inte på frågor om mål och innehåll, utan hade då kopplats bort från resten av frågorna i enkäten.

Undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer framgår i utbildningsplanen

De utbildningar som har examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har också i stor utsträckning skrivit in dem i utbildningsplanen (tabell 7). Däremot är det inte lika vanligt att mål i dessa ämnen är inskrivna i utbildningsplanerna för de utbildningar som saknar examensmål enligt högskoleförordningen. Det är i stort sett samma utbildningar som erbjuder undervisning i mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som också har sådana mål i sina utbildningsplaner.

Tabell 7. Andel examina där mål om mäns våld mot kvinnor (n=125) respektive om våld i nära relationer (n=139) är inskrivna i utbildningens utbildningsplan.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	40%	20%
Fysioterapeutexamen	86%	86%
Förskolläraryexamen	0%	0%
Grundläraryexamen	60%	38%
Juristexamen	100%	100%
Läkarexamen	100%	100%
Psykologexamen	89%	89%
Psykoterapeutexamen	30%	50%
Sjuksköterskeexamen	89%	85%
Socionomexamen	90%	95%
Specsksk barn och ungdomar	14%	23%
Tandhygienistexamen	100%	100%
Tandläkarexamen	100%	100%
Yrkesläraryexamen	0%	0%
Ämnesläraryexamen	0%	0%
Totalsumma	70%	63%

När de svarande ombads att återge målen i utbildningsplanerna i punktform framgår det att utbildningsplanens mål ofta är desamma som högskoleförordningens examensmål. Enbart ett fåtal utbildningar har mer specifika formuleringar i utbildningsplanerna, något som i de flesta andra fall snarare återfinns i kursplanerna.

I kursplanerna finns ofta mål för undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

En något större andel utbildningar har mål för undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i kursplanerna än i utbildningsplanerna (tabell 8).

Tabell 8. Andel examina där mål om mäns våld mot kvinnor (n=115) respektive om våld i nära relationer (n=127) är inskrivna i en eller flera kursplaner.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	75%	63%
Fysioterapeutexamen	86%	86%
Förskolläraryrkesexamen	0%	0%
Grundläraryrkesexamen	60%	43%
Juristexamen	80%	75%
Läkarexamen	100%	100%
Psykologexamen	89%	100%
Psykoterapeutexamen	33%	33%
Sjuksköterskeexamen	83%	100%
Socionomexamen	95%	94%
Specssk barn och ungdomar	0%	25%
Tandhygienistexamen	100%	100%
Tandläkarexamen	100%	100%
Yrkesläraryrkesexamen	0%	0%
Ämnesläraryrkesexamen	14%	10%
Total	71%	69%

Enligt fritextsvaren är kursmålen relativt omfattande och innehåller ofta konkreta mål för hur studenterna ska använda sina kunskaper i sitt kommande yrkesliv. Målen är ofta kopplade till yrkesspecifika färdigheter och målgrupper, som i det här exemplet, där målet är att:

Identifiera och kritiskt reflektera över våld i nära relationer, missbruk och olika former av utsatthet som påverkar kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa.

I ett annat exempel beskrivs att målet är att:

Redogöra för rättsreglerna samt för grundläggande vetenskaplig teoribildning gällande samhällets och socialtjänstens ansvar vid mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Av fritextsvaren framgår också att även om mål för undervisning om områdena inte alltid tydligt framgår av kursplanerna, så finns det ofta en länkning mellan examensmålen och kursmålen i form av lärandeaktiviteter och examinationsformer.

Teoretisk undervisning om våld ingår alltid

Bland företrädare för de utbildningar som svarat att de har undervisning om mäns våld mot kvinnor respektive om våld i nära relationer erbjuder nästan samtliga undervisning på en teoretisk nivå (tabell 9). Teoretisk nivå kan exempelvis innebära föreläsningar, inläsning av litteratur, undervisning om förklaringsmodeller och begreppsförståelse.

Tabell 9. Andel examina där undervisning om mäns våld mot kvinnor (n=114) respektive våld i nära relationer (n=129) ingår på en teoretisk nivå.

	Mäns våld mot kvinnor			Våld i nära relationer		
	Ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning	Ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning
Barnmorskeexamen	0%	75%	25%	0%	75%	25%
Fysioterapeutexamen	0%	86%	14%	0%	86%	14%
Förskolläraryrkesexamen	0%	100%	0%	17%	67%	17%
Grundläraryrkesexamen	0%	100%	0%	0%	100%	0%
Juristexamen	0%	80%	20%	0%	75%	25%
Läkarexamen	0%	100%	0%	0%	100%	0%
Psykologexamen	0%	67%	33%	0%	56%	44%
Psykoterapeutexamen	0%	100%	0%	0%	78%	22%
Sjuksköterskeexamen	0%	61%	39%	0%	61%	39%
Socionomexamen	0%	58%	42%	0%	58%	42%
Specsksk barn och ungdomar	0%	100%	0%	0%	92%	8%
Tandhygienistexamen	0%	57%	43%	0%	57%	43%
Tandläkarexamen	0%	0%	100%	0%	0%	100%
Yrkesläraryrkesexamen	0%	100%	0%	0%	0%	0%
Ämnesläraryrkesexamen	0%	100%	0%	0%	100%	0%
Total	0%	73%	27%	1%	71%	28%

Däremot svarar få att utbildningen i stor utsträckning innehåller undervisning om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer på en teoretisk nivå. Här utmärker sig tandläkarexamina: Samtliga av dessa har svarat att de erbjuder undervisning om områdena i stor utsträckning på en teoretisk nivå.

Inte självklart med praktisk undervisning

Enkäten innehöll också en fråga om huruvida praktiska aspekter av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer kan motverkas i den framtida yrkesutövningen ingår i undervisningen. Praktiska aspekter kan exempelvis innebära att studenter arbetar med området i form av olika fallbeskrivningar eller övningar under verksamhetsförlagd utbildning.

Tabell 10. Andel examina där undervisning om mäns våld mot kvinnor (n=114) respektive våld i nära relationer (n=128) ingår på en praktisk nivå.

	Mäns våld mot kvinnor			Våld i nära relationer		
	Ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning	Ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning
Barnmorskeexamen	0%	63%	38%	0%	75%	25%
Fysioterapeutexamen	0%	86%	14%	0%	86%	14%
Förskolläraryrkesexamen	0%	100%	0%	0%	100%	0%
Grundläraryrkesexamen	40%	60%	0%	57%	43%	0%
Juristexamen	40%	60%	0%	40%	60%	0%
Läkarexamen	0%	100%	0%	0%	100%	0%
Psykologexamen	0%	67%	33%	0%	67%	33%
Psykoterapeutexamen	0%	100%	0%	0%	89%	11%
Sjuksköterskeexamen	4%	78%	17%	4%	78%	17%
Socionomexamen	0%	58%	42%	0%	58%	42%
Specsksk barn och ungdomar	17%	83%	0%	25%	67%	8%
Tandhygienistexamen	0%	100%	0%	14%	86%	0%
Tandläkarexamen	0%	100%	0%	0%	75%	25%
Yrkesläraryrkesexamen	0%	100%	0%	0%	0%	0%
Ämnesläraryrkesexamen	50%	50%	0%	44%	56%	0%
Total	8%	75%	17%	12%	72%	16%

Överlag svarar de flesta att undervisningen innehöll något om hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer kan motverkas mer praktiskt i den framtida yrkesutövningen (tabell 10). 10 procent av samtliga utbildningar har svarat att utbildningen helt saknar undervisning med praktisk inriktning. Det är framför allt ämnesläraryrkesexamen, grundläraryrkesexamen och juristexamen som saknar praktisk undervisning om våld. Att examensmålet är placerat inom kunskapsformen kunskap och förståelse i högskoleförordningen kan ses som en del av förklaringen till att teoretiska aspekter nu är något mer vanliga än praktiska.

Undervisningsformer, kurslitteratur och examination

För att få en bild av hur utbildningarna behandlar mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, har vi ställt följande frågor:

- Hur är undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer upplagd?
- Använder ni kurslitteratur i undervisningen?
- Examinerar ni studenternas kunskaper?

Föreläsningar vanligaste undervisningsformen

Undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer sker i första hand i form av föreläsningar, egna litteraturstudier samt

seminarier och eget arbete med skriftliga uppgifter (tabell 11). Men även gruppövningar är något som nästan 60 procent av utbildningarna tillämpar.

Tabell 11. Andel undervisningsformer. Mäns våld mot kvinnor (n=29) och om våld i nära relationer (n=34). Flera svarsalternativ var möjliga.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Föreläsningar	97%	94%
Egen inläsning av litteratur	86%	82%
Seminarier	79%	79%
Eget arbete med skriftliga uppgifter	72%	71%
Gruppövningar	59%	59%
Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)	45%	41%
Handledning	41%	41%
Annat	10%	9%

Alternativet ”annat” handlar enligt fritextsvaren om webbaserade kurser, exempelvis kurser av NCK och Barnafrid.

De flesta använder kurslitteratur i undervisningen

I de allra flesta utbildningarna används kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i undervisningen (tabell 12). Nära 80 procent av alla studerade utbildningar använder kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i sina utbildningar. Enbart läkarutbildningar och yrkesläraryrkesutbildningar saknar sådan kurslitteratur.

Tabell 12. Andel utbildningar/examina där kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor (n=111) respektive våld i nära relationer (n=127) ingår i undervisningen.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	88%	88%
Fysioterapeutexamen	67%	67%
Förskolläraryrkesexamen	50%	83%
Grundläraryrkesexamen	60%	50%
Juristexamen	100%	100%
Läkarexamen	0%	0%
Psykologexamen	78%	78%
Psykoterapeutexamen	67%	78%
Sjuksköterskeexamen	83%	78%
Socionomexamen	100%	100%
Specsksk barn och ungdomar	25%	45%
Tandhygienistexamen	100%	100%
Tandläkarexamen	75%	75%
Yrkesläraryrkesexamen	0%	0%
Ämnesläraryrkesexamen	100%	89%
Total	79%	78%

Fritextsvaren visar att vissa delar i undervisningen kan kopplas till litteratur som inte huvudsakligen handlar om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer. Material som inte är regelrätt litteratur nämns också, som webbkurser, rapporter och avhandlingar på NCK:s webbplats. Även hänvisningar till Socialstyrelsens publikationer förekommer.

De flesta som undervisar examinerar också

Cirka 80 procent av de inkluderade utbildningar som erbjuder undervisning i mäns våld mot kvinnor respektive våld i nära relationer examinerar även studenterna i de ämnena (tabell 13). Det är enbart yrkesläraryrkesexamen som helt saknar sådan examination. Nästan alla utbildningar till jurist, läkare, sjuksköterska, socionom och tandläkare examinerar studenterna i mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

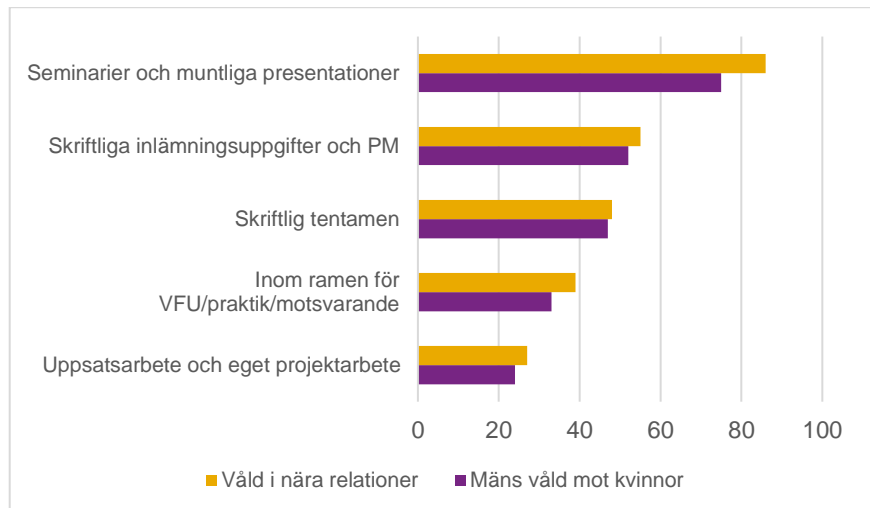
Tabell 13. Andel examina där examination om mäns våld mot kvinnor (n=115) respektive våld i nära relationer (n=130) förekommer.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	88%	75%
Fysioterapeutexamen	86%	86%
Förskolläraryexamen	50%	50%
Grundläraryexamen	60%	38%
Juristexamen	100%	100%
Läkarexamen	100%	100%
Psykologexamen	78%	89%
Psykoterapeutexamen	67%	89%
Sjuksköterskeexamen	96%	100%
Socionomexamen	89%	89%
Specsksk barn och ungdom	33%	58%
Tandhygienistexamen	100%	100%
Tandläkarexamen	100%	100%
Yrkesläraryexamen	0%	0%
Ämnesläraryexamen	43%	40%
Total	81%	80%

Seminarier och muntliga presentationer föredras som examinationsform

Enkätsvaren visar att obligatoriska seminarier eller muntliga presentationer är den vanligaste formen för att examinera kunskaper om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (figur 2). Runt 80 procent av utbildningsanordnarna examinerar på det sättet. Även skriftliga inlämningsuppgifter och tentamina är vanliga examinationsformer och används på cirka hälften av utbildningarna:

Kursen avslutas med en skriftlig examination baserad på fallvinjetter där studenterna ska analysera och diskutera olika typer av traumatisk exponering hos barn och vuxna, samt föreslå tillvägagångssätt för utredning och lämpliga insatser.

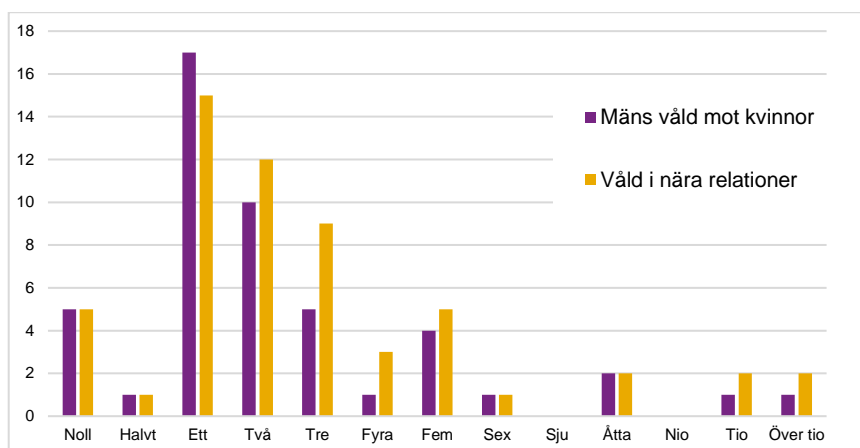
Figur 2. Andel examina som erbjuder olika former för att examinera kunskap om mäns våld (n=93) mot kvinnor respektive våld i nära relationer (n=103) i procent. Flera svarsalternativ var möjliga.

Seminarierna kan fyllas med innehåll som rollspel, simuleringar, workshoppar och praktiska övningar enligt fritextsvaren. I fritextsvaren nämns också att mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ibland examineras genom ett valfritt tema för en uppsats eller examensarbete, vilket innebär att inte alla studenter examineras på det sättet. Även om vissa utbildningar erbjuder olika examinationsformer innebär det inte nödvändigtvis att varje student examineras på alla dessa sätt.

Andra exempel på examinationsformer från fritextsvaren är NCK:s webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Examinationer genomförs även som en del av den verksamhetsförlagda utbildningen, där studenten tränas i att kunna ställa frågor om våld i nära relationer.

Enstaka högskolepoäng är normen

Det finns en stor variation i hur många högskolepoäng som examinationerna utgör (figur 3). Allra vanligast är att examinationen motsvarar en högskolepoäng, tätt följt av två och tre högskolepoäng.

Figur 3. Antal utbildningar som om mäns våld mot kvinnor (n=48) respektive våld i nära relationer (n=57) efter högskolepoäng.

Det är mycket ovanligt att utbildningar examinerar i fler än fem högskolepoäng. Bara sju utbildningar har examinationer som är så pass omfattande: sex socionomutbildningar och en sjuksköterskeutbildning. Det är främst sjuksköterskeutbildningarna som har examinationer som motsvarar fler än en och upp till fem högskolepoäng.

Lärarna och deras kompetens

Kartläggningen har även undersökt vilka lärare som undervisar om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i utbildningarna samt vilken kompetens de har inom området.

Den egna institutionens personal undervisar oftast

En fråga i enkäten handlade om vilken typ av personal som undervisar på utbildningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Här har det varit möjligt att välja flera alternativ. Resultaten visar att det är vanligast med lärare som är anställda på den egna institutionen (tabell 14). Näst vanligast är lärare från andra institutioner och personer som är verksamma i det yrke som utbildningen leder till.

Mindre vanligt är att undervisande lärare kommer från ideella organisationer, statliga myndigheter eller andra lärosäten.

Tabell 14. Andel examina efter de undervisandes hemvist. Undervisningen gäller mäns våld mot kvinnor (n=118) och våld i nära relationer (n=133). Flera alternativ var möjliga.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Lärare på den egna institutionen/motsvarande	88%	89%
Lärare vid en annan institution/motsvarande	28%	27%
Person som är verksam i det yrke som utbildningen leder fram till	26%	26%
Företrädare för en frivilligorganisation	17%	14%
Företrädare för en statlig myndighet	15%	13%
Lärare vid annat lärosäte	12%	12%
Andra	9%	11%

I fritextsvaren hänvisar flera också till den webbaserade kursen om mäns våld mot kvinnor som NCK står bakom. Andra nämner engagerade medarbetare från regionen (flera olika regioner).

Lektorer och adjunkter undervisar mest

Lektorer och adjunkter är de vanligaste befattningarna bland den personal på lärosätet som undervisar om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (tabell 15). Knappt 20 procent av utbildningarna har professorer som undervisar i ämnet.

Tabell 15. Befattningar bland de som undervisade om mäns våld mot kvinnor (n=108) och våld i nära relationer (n=118). Andel. Flera svarsalternativ var möjliga.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Lektor	77%	77%
Adjunkt	62%	64%
Professor	18%	19%
Doktorand	13%	14%
Annan	7%	7%
Meriteringsanställning	1%	2%

Enligt fritextsvaren kan lektorerna ha olika akademiska titlar som docent och doktor. Det förekommer också att disputerad personal som undervisar om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har befattningen adjunkt.

Lärare har oftast erfarenhet av att arbeta i yrket utbildningen leder till

Kartläggningen visar att cirka 70 procent av utbildningarna använder sig av lärare som har egen erfarenhet av att arbeta i det yrke som utbildningen leder till. Över 50 procent har lärare som även har egen forskningserfarenhet av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (tabell 16). Och cirka 30 procent av utbildningarna använder sig av personal som arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor/våld i nära relationer i ett yrke utanför akademien.

Tabell 16. De undervisandes kompetens inom området (n=129). Andel. Flera alternativ var möjliga.

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
De har erfarenhet av att arbeta i det yrke som utbildningen leder fram till	70%	68%
De bedriver/har bedrivit egen forskning på området	58%	55%
De arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor i ett yrke utanför akademien	34%	29%
Annat	13%	15%

Bland fritextsvaren nämns även här att personalen har gått kurser i ämnet, exempelvis via NCK eller Barnafriid.

Planer på förändringar i undervisningen

Det är också intressant att undersöka om det finns planer på att förändra undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer på utbildningarna. Vi ville också ta reda på om undervisningen enbart berör vissa studenter på utbildningen.

Hälften planerar för förändringar

Av lärosätenas svar framgår att hälften av utbildningarna planerar förändringar av undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (tabell 17).

Tabell 17. Andel examina där det planeras förändringar av undervisningen om mäns våld mot kvinnor (n=112) och våld i nära relationer (n=125).

	Mäns våld mot kvinnor	Våld i nära relationer
Barnmorskeexamen	50%	50%
Fysioterapeutexamen	71%	71%
Förskolläraryexamen	0%	60%
Grundläraryexamen	60%	50%
Juristexamen	67%	67%
Läkarexamen	75%	67%
Psykologexamen	44%	44%
Psykoterapeutexamen	56%	78%
Sjuksköterskeexamen	43%	43%
Socionomexamen	53%	50%
Specssk barn och ungdomar	50%	33%
Tandhygienistexamen	67%	67%
Tandläkarexamen	75%	75%
Yrkesläraryexamen	0%	0%
Ämnesläraryexamen	29%	20%
Total	52%	50%

Vad dessa förändringar består i kan variera enligt fritextsvaren. Vanligt är att ett utvecklingsarbete kommer att ske för att få in eller tydliggöra kursmålen. Andra planerade aktiviteter är att se över examinationer, uppnå progression under flera terminer av utbildningarna, hitta annan litteratur eller konstruera fall som studenterna kan arbeta med. Att utöka undervisningen och få en tydligare kontinuitet genom utbildningen beskrivs också som en planerad förändring:

Målet ska återkomma i fler kurser och det ska ske en progression.

Även att enkäten i sig gjort att området uppmärksammats framhålls också:

Genom enkäten har områdena uppmärksammats i kollegiet och kan komma att bli tydliggjort i ett fortsatt arbete. Det kan även resultera i att det formas kurser där detta blir framskrivet i lärandemål och innehåll på ett tydligare sätt.

Kontinuerligt utvecklingsarbete och att ansvariga önskar att utöka och tidigarelägga utbildningsinslagen framkommer också i fritextsvaren:

Innehållet uppdateras kontinuerligt beroende på samhällsläge, specifika händelser etc.

I revideringsarbetet kommer fokus bland annat att ligga på att utveckla mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Efter en genomlysning av programmet skulle dessa viktiga aspekter behöva introduceras tidigare i utbildningen. Mer proportionerligt fokus behöver ligga på

mäns våld mot kvinnor i relation till våld i nära relationer. Det nationella examensmålet behöver uttalas mer explicit i kursplaner och möjligen också i utbildningsplanen. Aspekterna kommer att löpa som en 'strimma' genom programmet där det är relevant och progression i ämnet kommer att säkerställas. Ytterligare kompetenshöjning i lärarkollegiet kan bli aktuellt där alla ingående ämnen i sjuksköterskeprogrammet inkluderas.

Sammantaget skriver alltså flera lärosäten och utbildningar att de kommer att utveckla undervisning om områdena i utbildningen, men det varierar hur det kommer att gå till.

Var femte erbjuder undervisning för vissa studenter

På frågan om undervisningen om mäns våld mot kvinnor riktar sig till alla studenter i utbildningen svarar 17 procent av de 179 svarande utbildningarna att de inte gör det. När det gäller undervisning om våld i nära relationer vänder sig 19 procent av de 180 svarande inte till alla studenter.

Förklaringen finns i fritextsvaren: Mäns våld mot kvinnor respektive våld i nära relationer behandlas enbart i form av valbara kurser eller som inslag, vilket innebär att enbart en del av studenterna tar del av dem. Kurserna ligger då på avancerad nivå eller innebär någon form av fördjupning. Sådan undervisning kan till exempel handla om specifika behandlingsmetoder för våldsutsatta. Selektion kan också ske i form av att studenter kan välja dessa teman inom ramen för sitt examensarbete.

Jämförelse mellan 2015 och 2022

Några av frågorna från 2015 års enkät är ställda på samma sätt som i enkäten 2022. I det här kapitlet jämförs svaren på de frågorna för att försöka fånga den utveckling som eventuellt skett. Det är två tvärsnittsundersökningar som jämförs med varandra och alltså inte en uppföljning av de specifika utbildningar som svarat 2015. Då det tillkommit två examina sedan kartläggningen 2015 och då de utbildningar som besvarat enkäten 2015 inte nödvändigtvis gjort det 2022, får resultaten ses som ungefärliga. Resultaten visar alltså mönster, snarare än exakta förändringar per specifik utbildning.

Förankring på lärosätena

Här går vi kortfattat igenom hur undervisningen har förändrats mellan åren 2015 och 2022, skälen till att inte ha undervisning samt om undervisningen är förlagd till den egna institutionen eller utanför och när undervisningen infördes.

Fler erbjuder undervisning om mäns våld mot kvinnor

Mellan 2015 och 2022 har andelen utbildningar som erbjuder undervisning ökat med 13 procentenheter (tabell 18).

Tabell 18. Antal och andel utbildningar där undervisning om mäns våld mot kvinnor ingår.

	Ja	Nej	Andel ja
Enkätundersökningen 2015	96	80	55%
Enkätundersökningen 2022	138	66	68%

Vi ser samma mönster om vi i stället bara studerar de utbildningar (kombinationen examen och lärosäte) som är med i enkätundersökningarna både 2015 och 2022. Däremot ökar andelen som svarat ja bara med 4 procentenheter. En del av ökningen kan bero på att vissa utbildningar som undervisar om mäns våld mot kvinnor har kommit till och att andra utan sådan undervisning har upphört.

Återvänder vi till resultaten från tvärsnittsmätningarna och delar upp svaren på examen ser vi att det har blivit färre lärarexamina som erbjuder undervisning om mäns våld mot kvinnor 2022 jämfört med 2015 (tabell 19). Det är också de enda utbildningar som visar en minskning. Alla andra uppvisar mer eller mindre kraftiga ökning.

Tabell 19. Antal och andel av utbildningar där undervisning om mäns våld mot kvinnor ingår. Skillnad i procentenheter.

	2015			2022			Differens
	Ja	Nej	Andel ja	Ja	Nej	Andel ja	
Barnmorskeexamen	6	2	75 %	10	0	100 %	25
Fysioterapeutexamen				7	0	100 %	
Förskolläraexamen	10	8	56 %	3	16	16 %	-40
Grundläraresexamen	20	19	51 %	5	19	21 %	-30
Juristexamen	2	4	33 %	6	0	100 %	67
Läkarexamen	4	3	57 %	5	0	100 %	43
Psykologexamen	5	2	71 %	9	0	100 %	29
Psykoterapeutexamen	4	3	57 %	11	2	85 %	27
Sjuksköterskeexamen	9	6	60 %	28	0	100 %	40
Socionomexamen	6	5	55 %	22	0	100 %	45
Specialistsjuksköterska barn och ungdomar	5	6	45 %	7	5	58 %	13
Tandhygienistexamen				7	0	100 %	
Tandläkarexamen	2	2	50 %	4	0	100 %	50
Yrkesläraresexamen	5	5	50 %	2	3	40 %	-10
Ämnesläraresexamen	17	15	53 %	7	17	29 %	-24
Total	95	80	54 %	133	62	68 %	14

Värt att poängtera är att det för lärarutbildningarna har skett vissa för sammanhanget relevanta förändringar i examensordningen sedan 2015 som kan ha inverkan på resultatet. Det examensmål som tidigare enbart fanns för grundläraresexamen med inriktning mot arbete i årskurs 4–6 och som berör *förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och samlevnad*, har nu införts även inom yrkesläraresexamen, ämnesläraresexamen och grundläraresexamen med inriktning mot arbete i årskurs F-3. I promemorian som föregick förändringen ((U2020/00176/UH) lyfts bland annat att det funnits brister i undervisningen om sex och samlevnad tidigare då många lärare tycker att det är svårt att undervisa om området och saknar kompetens. Examensmålet är nu formulerat lite annorlunda då ordet *samlevnad* bytts ut mot ordet *relationer*. Examensmålet lyder i sin helhet: *förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer*. I förhållande till området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer kan vi se att detta examensmål, liksom andra, tangerar de områden som mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer berör.⁹

⁹ Lärarutbildningarna har nu även fått ett ytterligare tillägg i målet som rör förmåga att identifiera specialpedagogiska behov där neuropsykiatriska svårigheter nu betonas. Inom färdighet och förmåga finns sedan tidigare även mål om att beakta, förankra och kommunicera ett jämställdhets och jämlikhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten, att förankra och kommunicera skolans värdegrund inbegripet de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna. Inom kunskapsformen värderingsförmåga och förhållningssätt finns målet om att visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling.

Den förändring som skett i lärarutbildningarna har också sin motsvarighet i läroplanerna för skolan där området sexualitet, samtycke och relationer nu fått en mer central roll. I de inledande delarna av läroplanerna för grundskola och motsvarande skolformer, gymnasieskola och gymnasiesärskola finns sedan hösten 2022 kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Kunskapsområdet är ämnesintegrerat och även en del av kurs- och ämnesplanerna. Undervisningen ska enligt läroplanerna: främja elevernas hälsa och välbefinnande, stärka förmågan att göra medvetna och självständiga val, bidra till förståelse för egna och andras rättigheter, förmedla betydelsen av samtycke, omfatta kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck, utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁰ Sammantaget gör dessa förändringar i skolans och högre utbildnings styrdokument att studenterna på lärarutbildningarna på olika sätt möter kunskapsområden som tangerar innehållet i examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Om vi återgår till de förändringar som skett mellan de två kartläggningarna från 2015 och 2022 (tabell 19) ser vi att de största ökningarna av undervisning om mäns våld mot kvinnor skett för juristexamina och tandläkarexamina. Dessa utbildningar ges dock inte på så många ställen, vilket innebär att även små förändringar ger stora procentuella genomslag. Men även i utbildningar som ges på många lärosäten har undervisningen ökat markant, som socionom- och sjuksköterskeutbildningarna. Samtidigt har många av dem redan tidigare haft undervisning om mäns våld mot kvinnor.

Inga tydliga förändringar i övrigt

Redan i undersökningen från 2015 framgick att de vanligaste skälen till att inte erbjuda undervisning var att det fanns konkurrens om utrymme i utbildningen och att mäns våld mot kvinnor inte helt passade in i utbildningen. Flera nämnde även att målet inte ingick i examensordningen och att de undervisade om området indirekt i utbildningen.

Undervisningen ges både i 2022 och 2015 års undersökning oftast vid den egna institutionen.

Fler vill förändra undervisningen framöver

År 2015 svarade cirka en tredjedel att det fanns planer på att förändra undervisningen om mäns våld mot kvinnor. År 2022 svarar hälften av alla utbildningarna som har undervisning om mäns våld mot kvinnor att de planerar förändringar. Således tycks det ha skett en viss ökning här.

---

¹⁰ Se Skolverket: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>, hämtad 2022-11-17.

En tolkning är att det i dag finns en större medvetenhet om ämnets betydelse än det gjorde sju år tidigare. Fritextsvaren liknar varandra.

Mål och innehåll

I det här avsnittet undersöker vi undervisningens förankring i utbildningsmål och kursmål samt vad dessa innehåller. Det är bara frågan om utbildningsplanen som kan jämföras mellan åren.

Nytt examensmål har påverkat utbildningsplanerna

På frågan om mål om mäns våld mot kvinnor är inskrivet i utbildningarnas utbildningsplaner svarar numera 70 procent att så är fallet, jämfört med enbart 16 procent vid den förra mätningen 2015. Då frågade vi om kunskap i stället för mål (tabell 20).

Tabell 20. Antal och andel utbildningar där mäns våld mot kvinnor ingår i utbildningsplanerna.

	Ja	Nej	Andel ja
2015 Är kunskap om mäns våld mot kvinnor inskrivet i utbildningens utbildningsplan?	14	74	16 %
2022 Är mål om mäns våld mot kvinnor inskrivet i utbildningens utbildningsplan?	90	38	70 %

Här ser vi alltså den tydligaste förändringen, vilket antagligen visar att lärosätena ser det som självklart att återspegla högskoleförordningens examensmål i utbildningsplanerna.

Kursmålen återspeglar också förflyttningen

Även om svaren inte går att jämföra rakt av uppgav enbart 26 procent av utbildningar 2015 att kunskap om mäns våld mot kvinnor var inskrivet i kursplanerna, medan 71 procent hade det 2022. Med tanke på att så få utbildningar hade mål inskrivna i sina utbildnings- eller kursplaner 2015 är det svårt att göra några jämförelser om innehållet.

Enkätsvaren från både 2015 och 2022 visar att både den teoretiska och den praktiska aspekten ingår i undervisningen om mäns våld mot kvinnor i ungefär samma utsträckning. Det vanligaste svaret är att de ingår i viss utsträckning. Möjligen går det att säga att det är något tydligare i 2022 års undersökning att vissa utbildningar helt saknar undervisning i praktiska aspekter.

Undervisningsformer, kurslitteratur, examination och personal

Här samlar vi de frågor som har med undervisning, examination och personal att göra. Enbart frågan om kurslitteratur är direkt jämförbar mellan åren.

Egen inläsning, eget arbete och gruppövningar vanligare

Siffrorna för 2015 är något osäkra, eftersom relativt få utbildningar svarade på frågan om vilka former man hade för undervisningen om mäns våld mot kvinnor. Då liksom nu är föreläsningar, seminarier och egen inläsning av litteratur de dominerande undervisningsformerna. Med viss försiktighet går det att hävda att egen inläsning, eget arbete med skriftliga uppgifter och gruppövningar har blivit vanligare inslag 2022 än 2015.

Kurslitteratur vanligare i takt med att undervisningen ökat

Frågorna om kurslitteratur är inte helt jämförbara mellan 2015 och 2022. Frågan är ställd på samma sätt men i undersökningen från 2015 finns svarsalternativet ”inte aktuellt”, vilket saknas i undersökningen från 2022, där det i stället skett ett urval tidigare. Om vi ändå jämför andelen ja-svar, tyder det på att fler använder kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor på utbildningarna. Närmare bestämt har den andelen ökat med 14 procentenheter (tabell 21).

Tabell 21. Andel utbildningar som har kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor.

	Ja	Nej	Andel ja
Enkätundersökningen 2015	60	36	63 %
Enkätundersökningen 2022	90	25	78 %

År 2015 var kurslitteratur om mäns våld mot kvinnor vanligast på juristprogrammen och minst vanligt på yrkeslärarprogrammen enligt den tidigare rapporten. Samtliga juristexamen svarar även 2022 att de har kurslitteratur på området, men det har dessutom alla socionom- och tandhygienistutbildningar. Vare sig i utbildningar till yrkeslärare eller läkare används sådan kurslitteratur i kartläggningen 2022. En tydlig förändring som går att se i fritextsvaren 2022 är omnämnandet av NCK:s webbplats och material som inte fanns 2015.

Examination har blivit standard

År 2015 examinerade enbart drygt hälften av de utbildningar som hade undervisning om mäns våld mot kvinnor. 2022 har det blivit betydligt vanligare med sådan examination. Närmare bestämt examinerar fyra av fem utbildningar som undervisar om mäns våld mot kvinnor.

Examination om mäns våld mot kvinnor förekom 2015 i störst utsträckning på barnmorskeprogrammen och juristprogrammen, och i minst utsträckning på vissa lärarprogram och specialistsjuksköterskeprogrammet. I kartläggningen från 2022 har fortfarande samtliga juristutbildningar examinationer. Det har även samtliga utbildningar som leder till läkar-, tandhygienist- och tandläkarexamen. Lärarutbildningarna liksom specialistsköterskeutbildningen är fortfarande de som i minst utsträckning svarar att de har examinationer.

År 2015 omfattade nästan all undervisning om mäns våld mot kvinnor högst 5 högskolepoäng. Bilden har inte förändrats nämnvärt sedan dess.

År 2022 liksom 2015 finns den undervisande personalen huvudsakligen på den egna institutionen. När det gäller kompetens ser vi möjligen en liten ökning av den andel personal som bedriver eller har bedrivit egen forskning om mäns våld mot kvinnor 2022 jämfört med 2015. Det skulle kunna förstås som att forskningsområdet fått en något mer etablerad position.

Del II: Undervisningspraktik - resultat från UKÄ:s workshoppar

Som ett komplement till enkätundersökningen anordnade UKÄ under 13 och 17 oktober 2022 tre digitala workshoppar om tre timmar vardera. Temat var hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar. I workshopparna deltog representanter för utbildningar till socionom, jurist, läkare och tandläkare.

En av de stora förändringarna sedan den förra kartläggningen 2015 är införandet av examensmålet 2018/2019. Därför bjöd vi in utbildningar som genomgått den förändringen och nu har examensmålet inskrivet i sina respektive examensordningar. Dessutom ville vi träffa företrädare för utbildningar som både hade gemensamma beröringspunkter, men också skilde sig från varandra i inriktning och behov av kunskap hos studenterna. Valet föll därför på fyra utbildningar från två ämnesområden. En annan aspekt som vi tog hänsyn till var att utbildningarna inte var föremål för någon av UKÄ:s pågående utbildningsutvärderingar. Att det både fanns likheter och skillnader mellan de utbildningar som deltog vid mötena såg vi som en möjlighet till intressanta samtal och erfarenhetsutbyten om hur arbetet med området bedrivs.

Syftet med de workshoppar som genomfördes var både att öppna upp för dialog och erfarenhetsutbyte mellan och inom utbildningar samt att ge UKÄ ytterligare information om hur lärosätena arbetar med området i praktiken. Digitala workshoppar sågs som ett lämpligt format för att kunna samla så många deltagare som möjligt, samt för att deltagarna skulle kunna diskutera och problematisera området i dialog med varandra.

Under den första workshoppen samlades företrädare för socionomutbildningar och juristutbildningar och i den andra samlades företrädare för läkar- och tandläkarutbildningar. En tredje workshop arrangerades också med företrädesvis programsamordnare från socionomutbildningar som haft förhinder att delta vid den första workshoppen.

I en inbjudan som gick ut till registratorerna vid de lärosäten som har de fyra utbildningarna, ombads de att anmäla personer som antingen undervisade om området själva eller som hade ett mer övergripande ansvar för undervisningen i utbildningen, som programsamordnare eller personer med liknande arbetsuppgifter. Sammanlagt träffade UKÄ cirka

50 personer från 18 lärosäten. Flest anmälningar kom från socionomutbildningen, 25 stycken. Det är också den utbildning som finns representerad vid flest lärosäten av de fyra utbildningarna (19 stycken).

Upplägget på samtliga workshoppar var detsamma: Företrädarna för utbildningarna diskuterade tre frågor som de tagit del av i förväg. Svaret på den sista frågan blev de även ombad att skicka in i textform till UKÄ. Deltagarna diskuterade frågorna i mindre grupper och samlades därefter i helgrupp för att återrapportera och fortsätta diskussionen med övriga mötesdeltagare. Mötesdeltagarna ombads ta anteckningar under diskussionerna och dokumentera dem i webbverktyget Mentimeter. Företrädare från UKÄ deltog under diskussionerna i helgrupp och tog anteckningar.

De tre frågor som diskuterades var:

1: **Områdets kärna:** Vad ser ni som kärnan i det formulerade examensmålet och som särskilt viktigt att ge studenter kunskap om? Finns det några teman/områden ni inte tar upp i er utbildning i nuläget, men som ni funderat över/vill ta in i undervisningen framöver?

2: **Områdets utmaningar:** Vad upplever ni som en utmaning i arbetet med examensmålet i er utbildning?

3: **Exempel på undervisning:** Kan ni dela med er av några goda exempel på undervisningsupplägg i just er utbildning?

Utifrån de diskussioner som fördes och det material som skickades in i samband med de tre workshopparna, kommer vi i de avsnitt som följer redogöra för hur deltagarna resonerade om de frågor de fick. I några fall återkom viss tematik under flera diskussionspass. Vi har låtit dessa upprepningar vara kvar i texten eftersom vi ser det som viktigt att så långt som möjligt återge innehållet i de olika diskussionerna, vilka teman som är gemensamma och vilka som är specifika för utbildningen eller utbildningsanordnaren. Materialet som samlades in kan dock inte ses som heltäckande eller talande för samtliga utbildningar, utan får ses som ett axplock av röster från personer med god inblick i hur det fungerar i utbildningsverksamheten. Att kunna lyssna in och ta del av bredare resonemang och problematiseringar har varit centralt för oss. Vi hoppas också att workshopparna skapat ringar på vattnet vid lärosätena i fråga om fortsatta diskussioner om utvecklingen av arbetet med examensmålet.

Examensmålets kärna och vad utbildningarna vill utveckla

Den första frågan som deltagarna i workshopparna fick resonera om var vad de såg som examensmålets kärna och om det fanns något de ville utveckla i sina respektive utbildningar.

Att definiera kärnan, den viktigaste kunskapen för studenterna vid respektive utbildning, beskrevs av flera som en utmaning. Bland annat anser man att målets formulering vid jämförelse är mer specifik än andra skrivningar i examensordningen, med tanke på de många delområden som förväntas ingå, till exempel hedersvåld, trafficking och våld mot barn. Kunskapsområdets omfattning och komplexitet är därmed betydande. Samtidigt är målet övergripande i sin relativt korta formulering och berör ett omfattande samhällsproblem. Allt detta bidrar till utmaningen att beskriva kunskapsområdets kärna.

Flera deltagare framhöll att kärnan i examensmålet just består i dess mångfacetterade och komplexa innehåll, samt att utvecklingen inom området går snabbt, både när det gäller forskning, praktik och de bestämmelser som styr insatser på området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. På ett liknande sätt, men utifrån ett professionsperspektiv, menade några att kärnan ligger i den tvärprofessionella ansatsen, eftersom målet ingår i många olika utbildningar till yrken som i praktiken ska samverka i frågor om våld: sjuksköterskor, läkare, tandläkare, poliser, fysioterapeuter, psykologer, jurister, psykologer och tandhygienister. Flera poängterade fördelen med att examensmålet inkluderar både mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Därmed omfattas både våld i nära och förtroendefulla relationer och våld som äger rum i en vidare krets, som prostitution och människohandel för sexuella syften. Examensmålet inkluderar därmed våldsutsatta oavsett kön, social belägenhet, sexuell läggning, ålder, förekomst av funktionsnedsättning och andra faktorer som kan spela roll i sammanhanget.

Andra förklarade att de tvingats avgränsa området och göra urval, på grund av områdets stora omfattning. Flera uppgav att de gjort valet att koncentrera sig på våld i nära relationer, men då på ett nyanserat och diversifierat sätt, utifrån olika teoretiska infallsvinklar och perspektiv, samt med fokus på olika utsatta grupper, i olika delar av livsloppet, inklusive kunskap om barn och hedersrelaterat våld och förtryck.

Slutligen återkom flera deltagare till att den forskning som bedrivs på lärosätet, inte minst av de lärare som undervisar i utbildningen, påverkar hur målets kärna definieras.

Olika sätt att strukturera examensmålet

Ett sätt att hantera målets omfång och komplexitet är att inleda undervisning om området med att beskriva övergripande och allmänna faktorer. Det kan till exempel vara att examensmålet hänger samman med frågor om jämställdhet och jämställdhetspolitikens målformuleringar, att män ofta är våldsutövare samt att maktstrukturer och våld hänger samman. Dessa mer övergripande faktorer kan sedan specificeras genom undervisning om olika aspekter och områden, som olika uttryck för och konsekvenser av våld eller förekomst av våld under olika delar av livsloppet.

Ett annat, liknande exempel som berördes gick ut på att kärnan i examensmålet består i avvägningar mellan kunskapsområdets strukturella och individuella perspektiv. De strukturella perspektiven består bland annat av begreppsförståelse, teoretiska perspektiv, politik, organisation, maktfördelning, lagstiftning och kulturella normer. Det individuella perspektivet består till exempel av kunskap om att hantera möten med klienter. I diskussionen framhölls att studenter på socionomprogrammen behöver kunskap om båda dessa aspekter, men att de ofta är mer inriktade på det individuella perspektivet, eftersom de menar att det ligger närmare den framtida yrkesutövningen och mötet med enskilda klienter. Flera beskrev att det viktigaste att förmedla till studenterna är verktyg för att omsätta teoretisk kunskap i yrkesrelaterad praktik. Att ge studenter kunskap om hur de kan agera i mötet med en klient eller patient, att kunna identifiera våldsutsatthet och andra situationer genom att ställa rätt frågor, dokumentera och hjälpa vidare på ett professionellt och kunskapsbaserat sätt.

I läkarutbildningarna framhölls interprofessionellt lärande och falldiskussioner som viktiga i undervisningen och att studenterna på läkarprogrammet under senare kurser i utbildningen kan bygga vidare på den kunskap de fått tidigare. Kunskap om bland annat anmälningsplikt och olika former av våld (exempelvis sexualiserat och fysiskt våld samt våld mot barn) tas upp i dessa kurser som är förlagda senare i utbildningen.

Flera framhöll den viktiga pedagogiska insats som ligger i att utforma utbildningsmoment som tydliggör relevansen och vikten av kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, kopplat till den aktuella utbildningen, liksom att utbildningens inriktning och studenternas behov behöver vara kärnan och ledande för undervisningen på området.

Tre identifierade områden i behov av utveckling

I samband med diskussioner om examensmålets kärna, tog flera också upp frågan om vilka områden utbildningsanordnarna inte inkluderat i sin utbildning och vad de ville utveckla i undervisningen om området i sina

respektive utbildningar. De områden som inte prioriterats och de behov av utveckling som identifierades kan delas in i tre kategorier:

- ökad kunskap om specifika kunskapsområden och grupper
- ökad samordning av och systematik i utbildningsmoment
- interprofessionellt lärande för framtida samverkan mellan yrkesgrupper.

Ökad kunskap om specifika kunskapsområden och grupper

Ett första område där behov av utveckling identifierades handlar om specifika kunskapsområden eller grupper där utbildningsanordnare upplevde att studenter behöver mer kunskap. Flera deltagare underströk att innehållet i undervisningen i stor utsträckning styrs av de undervisande lärarnas kompetensområden. Om lärarkompetensen inte finns är det svårt att föra in delar av målet i utbildningen. Relevansen av kopplingar mellan forskning och utbildning underströks. Flera menade att införandet av examensmålet rimligen bör åtföljas av satsningar på forskningsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Det gäller inte minst kunskap om förebyggande insatser och hedersrelaterat våld, eftersom forskningsläget på dessa områden är oklart.

I anslutning till diskussionen om utvecklingsbehov resonerade flera grupper också om utmaningen med att undervisa om ett område i snabb utveckling, där nya rön och rekommendationer, nya bestämmelser och ny forskning ställer krav på en ständigt uppdaterad undervisning. Detta är omständigheter som tar mycket tid i anspråk, tid som ofta inte finns budgeterad. Det gör att kraven som ställs på den som undervisar på området är höga. Flera menade att det skulle underlätta om en lärare kunde ta ett helhetsgrepp med överblick över de förändringar som sker på kunskapsområdet kvinnofrid. Ett stressmoment är att inte hinna uppdatera sig om nya rön på området som bör integreras i undervisningen.

Följande kunskapsområden lyftes fram som viktiga för studenter att få mer kunskap om:

- äldre som utsätts för våld i nära relationer
- män som utsätts för våld i nära relationer
- hbtqi-personer som utsätts för våld
- våld och funktionsvariationer
- forskningsbaserad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck
- effektiva metoder för att förebygga, identifiera och hantera hedersrelaterat våld och förtryck
- utredning av exempelvis våld i familjen
- juridisk kunskap ur ett livsloppsperspektiv
- prostitution och människohandel

- att upptäcka, hantera och hjälpa förövare samt mer kunskap om våldsverkare
- våldsutsatthet, destruktiva normaliseringsprocesser och långsiktiga konsekvenser
- våldsutsatthet och hur det förändrar en människa på ett ohälsosamt sätt
- kvinnlig könsstympning
- ökad kunskap i intervjuteknik
- ökad kunskap om pedagogiska metoder i undervisning om våld
- våldsprevention, kunskap om våldsförebyggande åtgärder och insatser
- barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Ökad samordning av och systematik i utbildningsmoment

Det andra området som pekades ut som i behov av utveckling handlar om samordning och systematik. Vid samtliga tre workshoppar diskuterades för- och nackdelar med att anordna specialiserade kurser om examensmålet, eller låta kunskapsområdet återkomma som en strimma och då integreras som ett inslag i olika kurser.

Några företrädare för socionomprogrammen menade att det enklaste var att ta utgångspunkt i de kursplaner som ingår i programmet och att integrera det nya kursmålet inom ramen för dessa. Andra menade att det fanns behov av att ytterligare integrera kunskapsområdet i socionomprogrammets helhet: behov av utveckling av gemensam förståelse för att åstadkomma progression och sammanlänkning mellan kurser och moment.

Representanter från juristutbildningarna anlade några olika perspektiv på frågan om hur kunskap om våld ska integreras i utbildningen. Några menade att examensmålet skiljer sig starkt från de flesta kurser på juristprogrammen. Andra menade tvärtom att frågan om våld är relevant i relation till de flesta juridiska områden, exempelvis straffrätt, eftersom fysiskt våld bara är en av många olika våldsformer att ta hänsyn till. Ekonomiskt våld lyftes fram som ett bra exempel på hur frågan om våld berör andra områden än det fysiska.

Vid workshoppen för tandläkar- och läkarprogrammets representanter lyfte flera fram behovet av att ta in frågor om exempelvis våld och våldsutsatthet i samtliga kurser, exempelvis kurserna om geriatrik och akutsjukvård. På så sätt blir det tydligt för studenterna att våldsutsatthet är någonting att vara uppmärksam på oavsett inom vilket område en läkare verkar.

Interprofessionellt lärande för framtida samverkan mellan yrkesgrupper

Ett tredje behov som lyftes fram vid samtliga träffar handlade om utveckling av ett ökat interprofessionellt lärande och samarbete. Mervärdet av att flera yrkesutbildningar samarbetar om området och examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* ansågs vara stort.

Det framhölls som en god sak att examensmålet finns inskrivet i flera av de utbildningar som leder till yrken där professionsutövarna förväntas samarbeta med andra funktioner i sitt framtida arbetsliv och med olika former av våld och våldsutsatthet. Flera underströk vikten av att yrkespersonerna inte är ensamma i att hantera frågan, och att samarbetet ska ses som en resurs och ett stöd. Eftersom yrkeslivet efter examen i stor utsträckning består i samverkan mellan olika yrkesgrupper är det viktigt att studenter tränas i detta. En blivande tandläkare behöver kunskap i att dokumentera på ett sådant sätt att informationen kan användas i ett rättsintyg.

Samordnade aktiviteter för studerande vid tandläkar- och tandhygienistprogrammen efterlystes. Att redan under utbildningen skapa ett gemensamt lärande beskrevs som ett viktigt utvecklingsområde för att stärka kvalitet och yrkesförberedande kunskap.

Utmaningar i arbetet med examensmålet

Det andra diskussionspasset som genomfördes berörde vad lärosätena såg som utmaningar i arbetet med examensmålet. Diskussionen om utmaningar överlappar till viss del den tidigare diskussionen om examensmålets kärna och utvecklingsbehov.

Ett examensmål – många delområden

Något som tydligt framkom i diskussionerna och de inskickade anteckningarna var att företrädare från samtliga fyra examina ansåg att examensmålet var mångfacetterat och att det innehöll många delar som alla skulle behandlas. Deltagarna beskrev det som en svårighet, särskilt eftersom inga andra examensmål togs bort eller extra tid i utbildningen tillkom när examensmålet infördes. Begreppet ”stoffträngsel” återkom vid flera tillfällen i diskussionerna, i synnerhet med socionomutbildningar där företrädare bland annat menade att det varit svårt att inkorporera detta examensmål på ett genomarbetat och genomtänkt sätt så att progression också fanns med under utbildningens gång. Samtidigt poängterade flera deltagare att examensmålet har gett området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer mer tyngd i utbildningarna. Nu har det blivit möjligt att på ett mer systematiskt sätt

fokusera på ett område som redan tidigare funnits med på olika sätt i utbildningen och ansetts angeläget.

Företrädare för juristutbildningen berättade att de arbetat med området länge, eftersom de tidigare haft examensmålet inskrivet i examensordningen, även om det togs bort under några år. De framhöll även att området *ekonomiskt våld* är ett område som behöver få mer utrymme och att det är viktigt att examinationen av området är tydlig.

Examensmålet är omfattande och kan i delar också ses som laddade, både bland studenter och på den egna institutionen. Därför är det viktigt att hålla kontinuerliga diskussioner inom kollegiet om hur lärarna och de ansvariga själva ser på området, vad de ser som kärnan, vad som behöver utvecklas och hur de ska hantera det faktum att området hela tiden utvecklas i takt med att lagar och förordningar förändras.

Det blev tydligt bland samtliga fyra utbildningar att området kräver ett stort mått av aktuell kompetens och att de som undervisar måste vara beredda att kontinuerligt hålla sig uppdaterade eftersom det är ett område i förändring. Det ställer höga krav på personalen som undervisar och man framhöll vikten av att forskning behöver bedrivas i den egna utbildningsmiljön för att säkra kompetens och närhet till forskningsfronten på längre sikt. Flera deltagare betonade att Jämställdhetsmyndigheten och NCK behöver fortsätta att stötta med kunskap och information om vad som sker inom områdena.

Vi vill arbeta mer med interprofessionellt lärande!

Examensmålet som infördes i utbildningarna handlar om att studenterna vid examen ska visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, men många av mötesdeltagarna nämnde att de även arbetar med, eller vill arbeta med, färdighetsträning inom området. Inom flera utbildningar fanns önskemål om mer interprofessionellt lärande för studenterna. En utbildning som företrädare för alla utbildningarna gärna skulle vilja se ökat samarbete med är polisutbildningen. Ett problem som uppkommer när det gäller att utveckla färdighetsträning kopplad till området är att exempelvis kliniska handledare inte har den uppdaterade kompetens inom området som skulle behövas för att stödja studenterna på bästa sätt. Att planera moment med andra utbildningar är också krävande logistiskt, men mycket uppskattat både av studenter och lärare.

Olika studentgrupper – olika utmaningar

Under de olika diskussionspassen blev det tydligt att det finns skillnader i vilka utmaningar utbildningarna står inför när det handlar om hur studenterna hanterar och förhåller sig till området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Bland socionomutbildningarna framkom att det inte var ovanligt att studenter själva varit utsatta, eller på annat sätt kommit i kontakt med mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. När området behandlas i utbildningen kunde tidigare trauman och erfarenheter aktualiseras, vilket är något undervisande lärare och ansvariga för utbildningen behöver kunna hantera. På frågan om hur utbildningsföreträdarna gjorde när detta inträffade lyftes flera exempel så som att de hade nära kontakt med studenthälsan som också var informerad om när dessa moment inträffade i utbildningen och att lärare lotsade studenter vidare dit om de behövde hjälp och stöd. Att alltid ha kontaktuppgifter till studenthälsan i kursmanualen, så att studenterna visste var de skulle vända sig redan inför kursstart, nämndes också som ett bra sätt att informera studenter. Att lyfta området från individnivå till en mer övergripande, strukturell nivå framhölls också som viktigt vid socionomutbildningen, eftersom studenterna lätt fastnar i ett ”jag-perspektiv”.

På juristutbildningarna beskrevs utmaningarna på andra sätt. Där var generellt inte studenternas egna upplevelser och känslor ett problem i undervisningssituationerna. Utmaningarna handlade snarare om att undervisningsmaterial behövde anpassas så att det fungerade på en juristutbildning. En av deltagarna menade att betoningen på objektiviteten i juristutbildningen gör att det är svårt att hitta material som inte psykologiserar för mycket, men att det också är viktigt att juridikstudenter får möjlighet att reflektera över och diskutera empatifrågor kopplade till brottsoffer och inte bara fokusera på rena lagtexter. Att examinera studenterna genom salstentamen beskrevs som en strategi för att få studenter att tillgodogöra sig litteratur och undervisning, eftersom studenter annars lätt prioriterar bort det som inte ”kommer på tentan”. Genom konstruktiv, skriftlig återkoppling till studenterna blir det också möjligt att få in ytterligare lärmoment.

Representanter för läkarutbildningarna och tandläkarutbildningarna beskrev att studenter ibland kan se området som ovetenskapligt, radikalt och som en del av en politisk ”genus-styrning”. En pedagogisk utmaning är därför att visa varför detta område är viktigt och att lyfta fram olika situationer när de blivande läkarna och tandläkarna kan komma att möta våldsutsatta och hur de ska bemöta patienterna. Vid ett lärosäte hade man genomfört två dagar med genusperspektiv där området ingått, men där hade lärarna blivit utsatta för omfattande kritik. Nu har man fått ytterligare stöd av den universitetspedagogiska enheten för att kunna föra diskussionerna på en mer övergripande, strukturell nivå.

Utmaningar med progression – enskilda kurser eller strimmor i utbildningen?

En utmaning som flera av deltagarna vittnade om var frågan om hur progression inom området kunde främjas och vad som egentligen menas med progression. Eftersom målet innehåller många olika delar, menade flera att det kan vara svårt att nå större djup under utbildningens gång

inom samtliga områden. Frågan blir då om progression handlar om att lära sig mer om fler saker eller om det är att ha mer fördjupad kunskap om några centrala områden. Att det också kan vara svårt för studenter att se progressionen, även om den finns där, framhölls. Något som flera ville arbeta vidare med var att tydliggöra den progression som finns, så att studenter blir mer delaktiga i läroprocessen. Flera goda exempel på progression och konstruktiv länkning åstadkoms i lärosätenas undervisning om examensmålet finns i bilaga 1.

Deltagarna diskuterade också frågan om det är bättre att hantera området i en eller flera enskilda kurser eller i återkommande så kallade ”strimmor” i utbildningen, för att studenterna ska få den kunskap de behöver. Att ha särskilda kurser om området kan tydligare visa på områdets tyngd, menade någon, samtidigt som strimmor kunde göra det lättare att återkomma till området under flera kurser, med olika innehåll, genom utbildningen.

Olika utbildningar och lärosäten gjorde på olika sätt, och för- och nackdelar med båda dessa strategier berördes. Det var tydligt att många hade brottats med frågan om var kunskap om området skulle komma in på bästa sätt i utbildningen när examensmålet kom 2018/19. En ytterligare aspekt som lyftes var att när nu ytterligare examensmål diskuteras i relation till socionomutbildningen skulle förmodligen hela utbildningar behöva genomlysas.

Hedersvåld – ett komplext område som behöver utvecklas

En utmaning som flera utbildningsföreträdare tog upp var att vissa ämnen är svåra att lyfta in i utbildningen på ett enkelt sätt, och att det både kan handla om brist på kompetens i personalgruppen och att området är laddat. Ett område som behöver utvecklas, enligt flera, är hedersvåld och hedersproblematik. Särskilt i socionomutbildningarna ansåg många att just det området var angeläget att arbeta mer med.

Problemet med undervisning om hedersvåld handlade bland annat om att många anser att det är ett politiskt laddat område som också kan skapa konflikter i lärarkollegiet. En ytterligare problematik som berördes var att hedersrelaterat våld och förtryck ofta kopplas bort från andra områden som migration och rasism, och att det finns en sorts beröringsskräck mellan dem. Att arbeta mer med den forskning som finns om hedersproblematik kopplat till socialt arbete ansåg flera av deltagarna från socionomutbildningar var ett viktigt steg för att stärka området i utbildningen. Andra betonade också vikten av att kontinuerligt diskutera områden som ansågs svåra och konfliktfyllda med kollegiet, exempelvis hedersvåld, för att etablera en gemensam hållning.

Stöd behövs och programledningen behöver vara tydlig

Vad krävs då för att mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska tas upp på ett välfungerande sätt i utbildningarna? Flera deltagare vid workshopparna menade att en fördel med att examensmålet nu var infört var att området fått tyngd, att det *måste* komma in i utbildningen. Samtidigt poängterade flera att det finns ett fortsatt stort behov av ytterligare stöd. Särskilt programledningen ansåg flera är viktig för att stötta de kursansvariga och för att se till att målet verkligen kommer in i utbildningen, att det examineras och att det finns en röd tråd genom programmet. Att det också finns stöd nationellt var något som flera menade var viktigt för hur väl området inkluderas i utbildningen. Flera efterfrågade ytterligare stöttning och flera gav tips på exempelvis kurser som ges av NCK och av Länsstyrelsen i Östergötland.

Enskilda eldsjälar och ett stort kompetensbehov

Flera deltagare vittnade om att utan forskningssatsningar och egen forskning kan det vara svårt att hitta den kompetens som krävs vid det egna lärosätet. I många fall framgick det att enskilda eldsjälarna upprätthåller kompetensen på området – de är engagerade i området, vidareutbildar sig och säkerställer kvaliteten i utbildningarna. Så fungerar det också inom andra områden, men är särskilt tydligt inom just det här området. Att enskilda personer tar ett stort ansvar kan fungera kortsiktigt, men i det långa loppet blir det sårbart. Risken finns att när dessa personer slutar så försvinner kompetensen, och kvaliteten i utbildningen riskerar att gå förlorad. Flera menade att det behövs forskningssatsningar om det ska vara möjligt för lärosätena att upprätthålla kompetens och kunna koppla samman forskning och utbildning så att studenter får möjlighet att ta del av aktuell forskning. Juristutbildningarna tog upp området ekonomiskt våld som ett sådant område som behöver belysas mer och där det finns ett kompetensbehov.

Ett ytterligare problem som diskuterades var att områdets innehåll är så omfattande och att det därför finns en risk att den kompetens som finns vid lärosätet styr undervisningen mot ett visst delområde och att andra områden inte får samma utrymme. Då området kan uppfattas som känsligt är det också viktigt att kompetens även innefattar pedagogisk kompetens. Området kan skapa stort engagemang bland studenter och lärare, men också oro och känslomässiga reaktioner på grund av till exempel egna upplevelser, eller av att det är ett område som omges av stigma. Lärare behöver vara förberedda och rustade för att hantera detta. Tydligt bland samtliga grupper vid workshopparna var att det finns ett kompetensbehov och en önskan om att införandet av examensmålet behöver följas av forskningssatsningar, för att kompetensen ska kunna stärkas och kvalitet upprätthållas i utbildningarna på längre sikt. Flera deltagare framhöll att satsningar på forskarutbildning behövs inom området.

Externa aktörer – både för- och nackdelar

Vid lärosätena finns inte alltid den kompetens som behövs för att undervisa om de områden som examensmålet omfattar. Många har dock funnit lösningar, och berättade särskilt om det stöd och den hjälp de har fått av webbutbildningar som ges av NCK. Här kan lärare få hjälp med undervisningsstöd och material. Studenter kan gå den webbaserade kurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som NCK erbjuder. Den samlade information som finns på Jämställdhetsmyndighetens webbplats, hos Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Östergötland nämndes som viktig för att hitta rätt information och samla kunskap. Dessutom blev flera uppvaktade av konsulter och företag som säljer föreläsningstjänster. Eftersom kompetensbehovet inom området är stort, finns det en marknad för detta. Flera påtalade vikten av att noga undersöka den forskning dessa aktörer bygger sina föreläsningar på.

Ett problem med att engagera externa aktörer när kompetensen inte finns på plats är den risk som finns att studenter inte upplever området som viktigt, att det kan vara svårt att hitta välfungerande sätt att examinera studenterna på och att området ses som bortkopplat från övriga delar av utbildningen. Enskilda föreläsningar kan vara ett bra och engagerande tillskott, men flera betonade vikten av att utbildningen tar ett eget och samlat grepp om området för att upprätthålla kvalitet och engagemang.

Att införa nya examensmål – fördelar och nackdelar

Vid workshopparna diskuterades situationen som uppstår för utbildningsanordnare när en regering fattar beslut om att införa ett nytt mål i examensordningen. För många mål gör det svårare att uppnå kvalitet, progression och fördjupning utan att samtidigt förlänga utbildningen, menade flera deltagare. Det poängterades också att det är viktigt att värna lärosätenas autonomi för att upprätthålla kvaliteten. Att regeringar återkommande för in nya mål utan att ta bort andra framhölls som ett problem. Samtidigt poängterade flera att området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett mycket viktigt kunskapsområde. Andra menade att införandet av nya examensmål var ett alltför enkelt sätt att försöka komma åt ett socialt problem, i stället för att satsa på forskning eller att ge ökade resurser till socialtjänsten. Att socionomutbildningen blivit en projektyta för de problem som finns i samhället och som politiker måste hantera, framhölls som problematiskt. Ett alternativ till att föra in nya examensmål som kan vara minst lika verkningsfullt är att satsa på systematisk kompetensutveckling för yrkesverksamma socionomer inom olika verksamheter.

Exempel på examinationer och undervisningsupplägg – så här gör vi!

Under det tredje och sista passet under workshopparna fick deltagarna från de olika utbildningarna presentera exempel på hur examensmålet omsätts i olika undervisningsmoment. UKÄ hade även bitt deltagarna att skicka in exempel på undervisningsupplägg, examinationer eller något annat de tyckte fungerade bra i sina utbildningar. De exempel som presenterades omfattar därför en rad olika utbildningsmoment, som examinationer, seminarier, övningar utifrån fallbeskrivningar, urval av litteratur, formulering av kursmål, medieanvändning och kursmoment förlagda utanför campus. I avsnittet som följer sammanställer vi de diskussioner som fördes och de inskickade texter som berörde examination, följt av kortare exempel som visar på bredden av pedagogiska former och insatser. För en mer utförlig redovisning av undervisningsupplägg som beskrevs i samband med UKÄ:s workshoppar i form av inskickat underlag, se bilaga 1.

Examination med stor bredd och variation

De diskussioner som ägde rum under UKÄ:s tre workshoppar visar sammantaget att det finns en stor bredd och variation i examinationen av examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Många menade att grundlig examination av området är viktig. Flera företrädare framhöll att målet lämpar sig väl för examination i form av seminarier och gruppdiskussioner. Andra kombinerade dessa former med salstentamen, eftersom de menade att en så kallad hård examensform har ett signalvärde och att studenterna därmed får information om att examensmålets relevans rankas som hög.

Salstentamen – en examinationsform med signalvärde

Inom ett av juristprogrammen beskrevs hur målet examineras inom ramen för straffrättstentamen. Examensformen salstentamen valdes för att signalera vikten av lärandemålet till studenterna. Tentamensfrågan brukar röra straffrättsliga perspektiv och kritiska perspektiv på skyddsintressen i straffrätt. Tentamensfrågan som motsvarar målet ställer krav på analys och reflektion, något studenterna ibland är något ovana vid. Lärarna lägger därför ned tid och omsorg på en bedömningsmall och återkoppling på tentamensfrågan. På så sätt blir återkopplingen ett lika viktigt lärtillfälle som själva examinationen.

Examination med tvärprofessionell samverkan i fokus

En annan form av examination valdes utifrån vikten av tvärprofessionell samverkan i det kommande arbetslivet. Ett exempel som lyftes handlade om hur studenter vid tandhygienist-, socionom- och sjuksköterskeprogrammen examineras tillsammans i ett gemensamt moment fokuserat på tvärprofessionell samverkan med inriktning på

olika fördjupningsområden som de redogör för i tvärgrupper. Till momentet kopplas en temadag om våld med externa föreläsare, nationella och lokala företrädare samt företrädare för olika yrken. Även studenter vid förskoleläraryrket och röntgensjuksköterskeprogrammet deltar, trots att de utbildningarna inte har målet inskrivet i sin examen.

Webbaserad kurs i regi av NCK är en del av examinationen

Flera utbildningsanordnare beskrev att den webbaserade kurs som NCK erbjuder är en del av examinationen av målet. Upplägget av utbildningen kan då vara att studenterna får en introducerande föreläsning med grundläggande information om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Sedan tar de studerande del av NCK:s webbutbildning och genomför det kunskapstest som avslutar utbildningen. Klarar studenten testet resulterar det i ett intyg från NCK. Intyget lämnas in av studenterna i kursrummet för att säkerställa att alla deltagit i utbildningen. Därefter arrangeras ett seminarium där studenterna diskuterar lärdomar från webbutbildningen.

Stor variation i design av utbildningsmoment

Vid workshopparna blev det tydligt att det finns en stor variation i designen av utbildningsmoment som behandlar området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Deltagarna gav många olika exempel på undervisningsmoment, examinationer och litteratur som används. Nedan sammanfattar vi kort några av de sätt att undervisa som utbildningarna använder utifrån de exempel som diskuterades. I bilaga 1 ges utförliga exempel som utbildningar har bidragit med.

Fallbeskrivningar, simulering och filmer som verktyg

Ett vanligt sätt att arbeta med området är genom olika former av fallbeskrivningar.

En representant för läkarprogrammet beskrev hur examensmålet lämpar sig väl för simuleringar. En simulering kan exempelvis innebära att studenterna tränar på ett patientmöte i en iscensatt situation där studenten exempelvis ska lära sig att identifiera våldsutsatthet i anamnesen. Lärandet dokumenteras och samlas i en digital portfölj (e-portfölj), där den examinerande läraren och studenten själv kan följa studentens lärande utifrån utbildningens olika kursmål och examensmål. Vid ett annat läkarprogram används Youtube-filmer om ett specifikt KBT-verktyg som undervisningsmaterial. Detta riktar sig till både studenter och handledare som träning i att kunna hantera utmanande situationer.¹¹

---

¹¹ Se <https://www.youtube.com/playlist?list=PL5WUICjHIL9kPbdEk-xAnjYfDh-PctAx-> hämtad 2022-10-26.

Valbara kurser, temadagar och andra perspektiv

Att ha valbara kurser inom området nämndes som ett sätt att främja fördjupning inom de olika delområdena. En socionomutbildning erbjuder en valbar kurs under termin sju, där studenterna får i uppgift att sätta samman ett informationsmaterial om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor. I uppgiften ingår att välja ett fokusområde, som våld bland äldre, våldsutsatta inom gruppen hbtqi, våldsutsatta med funktionshinder eller prostitution. Sedan ska studenterna identifiera en målgrupp som behöver veta mer om området, exempelvis polisen, socialtjänsten eller skolan. Studenterna väljer själva hur de redovisar materialet, till exempel genom en film, en podd, en poster eller i någon annan form.

Även temadagar om våld och om genus nämndes som ett sätt att ge studenterna ökad kunskap. Temadagarna efterföljs av andra undervisningsinslag och examinationer.

Att närvaron av internationella studenter bidrog till ett utökat lärande i och med att ytterligare, internationella, perspektiv på områdena mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer kunde komma in i diskussionerna, betonades också. Att anlägga ett historiskt perspektiv på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer sågs också som ett sätt att vidga diskussioner och möjliggöra för studenter att både se förändringar och kontinuitet inom området.

Slutsatser och rekommendationer

Regeringsuppdrag

Universitetskanslersämbetet ska göra en uppföljande kartläggning av hur frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar som leder till följande examina: barnmorskeexamen, förskolläraryxamen, grundläraryxamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, socionomexamen, specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, tandläkarexamen, yrkesläraryxamen och ämnesläraryxamen. Kartläggningen ska även omfatta de övriga utbildningar som har examensmål om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 1 december 2022.

Syftet med den här rapporten har varit att göra en uppföljande kartläggning av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i 15 högskoleutbildningar. Vi har genom en enkätundersökning jämfört hur situationen ser ut i dag med hur den såg ut 2015 då den tidigare kartläggningen gjordes. Vi har även inhämtat ytterligare information genom workshoppar med representanter för fyra examina. I det här kapitlet sammanfattar vi de viktigaste resultaten samt ger några avslutande rekommendationer.

Hur har det gått?

Utifrån enkätsvaren är det mycket som tyder på att införandet av examensmålet *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* har fått genomslag i berörda utbildningar. Samtliga utbildningar där examensmålet införts har inkluderat kunskapsområdet i sin undervisning. Det framgår inte minst av att ett stort antal utbildningar uppgett att det var just 2018 som de införde undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Jämförelsen mellan 2015 och 2022 visar att det är betydligt vanligare nu med undervisning inom området jämfört med den förra kartläggningen. Allra störst är ökningen bland jurist- och tandläkarutbildningar, följt av socionom-, läkar-, och sjuksköterskeutbildning. Sammanfattningsvis kan

vi dra slutsatsen att när nya examensmål tillkommer hörsammars det av lärosätena. Examensmålet inkluderas i utbildningarna och omsätts i undervisning. De som undervisar om området examinerar också studenterna, men det finns en stor variation vad gäller undervisningsupplägg och former för examination, där examensmålet omsätts i undervisningsmoment anpassade för de olika utbildningarnas inriktning och studenternas kunskapsbehov.

Även om många utbildningar undervisar och examinerar området så är antalet högskolepoäng fortfarande lågt. Det är vanligast att området omfattar en högskolepoäng, följt av två högskolepoäng.

De utbildningar som säger sig sakna något av de två områdena i sin undervisning är nästan uteslutande lärarutbildningar, vilket även var fallet 2015.¹² De är också de enda utbildningar som saknar kravet i examensordningen, utöver utbildningar som leder till psykoterapeut- och barnmorskeexamen samt specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar.¹³ Däremot erbjuder samtliga av de tre sistnämnda utbildningarna undervisning i åtminstone ett av områdena. En viktig faktor är att dessa utbildningar är relativt korta (60–90 högskolepoäng). De är dessutom påbyggnadsutbildningar, där studenterna måste ha en grundexamen som i dag har det nya examensmålet i högskoleförordningen. Det innebär att de studenter som i framtiden tar en examen inom dessa tre utbildningar har genomgått en utbildning där undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är obligatorisk.

Ett av de vanligaste skälen till att inte ha undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är att det saknas examensmål i högskoleförordningen. Ett annat vanligt skäl är att de svarande hänvisar till stoffträngsel, alltså att många mål ska beredas plats inom ramen för utbildningen. Detta var vanliga svar även 2015. Samtliga lärarutbildningar har i dag minst 24 examensmål, alltså betydligt fler jämfört med de flesta andra utbildningar med samma utbildningslängd. Dessa har som mest har 18 examensmål (sjuksköterskeexamen).¹⁴

Att det är svårt att prioritera bland det innehåll som förväntas ingå i utbildningarna och att det finns en risk för undanträngningseffekter utifrån det som uppfattas som kärnämnet har även lyfts fram i andra studier (Emegwa, Paillard-Borg, Lundell, m.fl. 2021; Hjortgren, Johansson & Källström 2021; Münger m.fl. 2021). Fritextsvaren visar också att en del lärarutbildningar berör områden där aspekter av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår, men att det inte uttrycks explicit och att undervisningens innehåll ofta fokuserar barn och unga. Några anger också att undervisning om områdena ingår i större

---

¹² Två psykoterapeututbildningar har inte heller undervisning i något av ämnena.

¹³ Det bör dock påpekas att det också finns lärarutbildningar som undervisar i ett eller båda områdena.

¹⁴ Läkarexamen har 23 examensmål, men är en längre utbildning än övriga.

eller mindre utsträckning då områden såsom mänskliga rättigheter, jämställdhet, identitet, sexualitet och relationer behandlas. Det ligger också i linje med tidigare forskning i ämnet (Quennerstedt 2015, 2019; Brantefors & Quennerstedt 2016; Olsson, Elvstrand & Thelander 2020; Tengelin, Eriksson & Dahlborg 2021). Lärarutbildningarna har dessutom fått nya, eller vidareutvecklade examensmål sedan kartläggningen 2015, vilket också kan vara en bidragande orsak till att undervisning som specifikt berör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer saknas. Utrymmet i utbildningen har minskat.

I kartläggningen som genomfördes 2015 lyftes problematiken med att det saknas undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld mot barn i många av lärarutbildningarna, trots att undervisning om mänskliga rättigheter ingår där. Att områdena är av stor vikt även i lärarutbildningar kan inte nog poängteras. Samtidigt menar UKÄ att den mängd examensmål som lärarutbildningarna har att förhålla sig till riskerar att göra undervisning och lärande fragmenterat, vilket ytterligare examensmål skulle kunna bidra till. Att lägga till examensmål, ett och ett, utan att något annat plockas bort ser vi inte som en framkomlig väg för de lärarutbildningar som redan nu har ojämförbart flest mål att hantera bland yrkesutbildningarna.

En relevant skillnad från 2015 är att ett nytt examensmål om identitet, sexualitet och relationer har införts i flertalet lärarutbildningar. Tillsammans med de mål som berör jämställdhet, sociala relationer, konflikthantering, skolans värdegrund (inbegripet de mänskliga rättigheterna och demokratiska principer), diskriminering med mera, menar vi att lärarutbildningarna arbetar med områden som tangerar det aktuella examensmålet. Målet som rör identitet, sexualitet och relationer kommer förmodligen leda till ett ökat fokus på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Ytterligare en förändring att ta hänsyn till är de nya formuleringar som införts i läroplanerna för grund- och gymnasieskola och som handlar om jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer.¹⁵ Andra nya formuleringar handlar om skolans ansvar för att förebygga och motverka olika former av intolerans, våld och förtryck. Ändringarna gäller från hösten 2022. De nya skrivningarna kring exempelvis skolans uppdrag att undervisa om samtycke, alltså 2018 års förändring av svensk sexualbrottslagstiftning, kommer sannolikt även att påverka lärarprogrammets undervisning i målet som rör identitet, sexualitet och relationer. Därmed är vi övertygade om att lärarutbildningarnas arbete på området sexualiserat våld kommer att förstärkas.

UKÄ menar sammanfattningsvis att området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är angeläget inom samtliga lärarutbildningar, men att både den mängd examensmål som lärarutbildningarna har att förhålla sig till och det faktum att flera redan införda mål behandlar områden som

---

¹⁵ Förändringen har införts i samtliga läroplaner förutom förskolans.

sociala relationer, konflikthantering, mänskliga rättigheter, sexualitet och jämställdhet, gör det mindre lämpligt att lägga till ytterligare examensmål. Detta då vi förutsätter att nödvändiga förändringar kommer ske ändå.

Att föra in nya examensmål – ett dilemma

Under de workshoppar som arrangerades av UKÄ diskuterades vad det innebär för lärare och studenter när ett nytt examensmål införs. Att målet är övergripande i sin formulering sågs både som en styrka och en utmaning. Styrkan med en övergripande formulering är att innehållet då kan anpassas efter en specifik studentgrupp och den typ av kunskap utbildningen är inriktad mot. Utmaningen ligger i bakgrunden till införandet av examensmålet och dess koppling till Istanbulkonventionen och den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). Examensmålets kopplingar till dessa policydokument gör att många olika områden ska täckas in, vilket ställer höga krav. Lärare och utbildningsansvariga behöver vara införstådda med examensmålets bakgrund, syfte och innehåll. Enligt en tidigare enkätundersökning (Carlsson 2020) framgår att de kanaler som ska förmedla information om det nya examensmålet fungerat mycket olika. Det gäller information från regeringen till lärosäten, men också inom lärosätena. Examensmålets bakgrund ställer också höga krav på undervisande lärares kompetens.

I både enkätsvaren och utifrån diskussioner som fördes i de workshoppar UKÄ anordnade, framkom att det fortfarande finns en viss oklarhet kring hur examensmålet ska förstås. Detta har även lyfts i tidigare studier (Carlsson 2020). Att det är så många våldsformer som ska inkluderas och att bakgrunden till införandet av examensmålet har varit otydlig för lärosätena då det skulle implementeras, har bidragit till denna fortsatta osäkerhet kring vad som är det viktigaste att undervisa om och hur lärosätena ska förhålla sig till mängden av våldsformer.

Flera som deltog i UKÄ:s workshoppar ställde sig dock mycket positiva till att examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer förts in i examensordningen. De menade att de studerande kommer att behöva omfattande kunskap i området i sin kommande yrkesutövning. För att tillse att målet verkligen kommer in i undervisningen, att det examineras och det finns en röd tråd i undervisningen, betonades vikten av programledningens stöd.

Samtidigt som många var positiva till examensmålet uttrycktes kritik mot att statsmakterna genom införandet av specifika examensmål går in och detaljstyr utbildningarna. Flera deltagare lyfte att införandet av ett specifikt mål innebär ett stort mått av politisk styrning av utbildningens innehåll, något som sågs som problematiskt. Flera menade att den politiska styrningen slår fel om varje regering väljer att ta in nya examensmål för att hantera de politiska problem de identifierat. I

samtliga workshoppar uttrycktes oro kring införandet av nya mål utan att andra delar tas bort. Inte minst lyfte representanter från socionomutbildningarna att utökningen av antal mål i examen leder till svårigheter att upprätthålla god kvalitet i undervisningen. För att upprätthålla hög kvalitet, progression och konstruktiv länkning i undervisningen krävs kontinuitet, framförhållning och god planering. Företrädare beskrev det som lättare att införa mål i samband med revidering av utbildningen i sin helhet. Att lägga till ett nytt mål i en redan designad utbildning beskrevs som ett sämre alternativ. Kunskapsområdet riskerar bli ett tillägg, snarare än en integrerad del i utbildningens kärna och med systematiska progression. Flera menade också att det är minst lika viktigt att erbjuda yrkesverksamma tillfälle till kompetensutveckling genom fortbildning i området.

UKÄ drar därmed slutsatsen att införande av nya mål i examensordningen ska ske restriktivt och alltid föregås av ett grundligt förarbete, bland annat i form av förankring i aktuellt forskningsområde och hos berörda utbildningsanordnare vid Sveriges lärosäten. Det gäller inte minst de utbildningar som redan har många mål att ta i beaktande.

UKÄ menar också att det behöver finnas en tydlighet i kommunikationen mellan regering och utbildningsanordnare när nya examensmål införs för att undvika missförstånd och svårigheter när målen implementeras.

Forskning – en förutsättning för kvalitet i undervisning

Behovet av att införandet av ett nytt examensmål matchas av riktade satsningar på forskning lyftes av flera lärosätesrepresentanter vid UKÄ:s workshoppar. Deltagarna konstaterade också vid flera tillfällen att i de miljöer där forskning bedrivs på området vidmakthålls kopplingar mellan forskning och utbildning över tid, vilket stärker kvaliteten på utbildningen. För att examensmålet och de olika delar som ingår ska hålla hög kvalitet i undervisningen krävs alltså forskningsinsatser på området.

Tre områden där mer forskning efterlystes var hedersrelaterat våld, pedagogik i relation till undervisning om våld, samt våldsprevention. Området hedersrelaterat våld och förtryck beskrevs som en utmaning att integrera i undervisningen och att mer forskning behövs om socialt arbete och hedersrelaterat våld och förtryck.

I Högskoleverkets rapport *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor* (2004) beskrivs kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor som ett laddat område. Det har dels att göra med att studenter som själva varit utsatta eller bevittnat våld kan reagera starkt. Det har också att göra med att en del studenter uppfattar ämnet som ”feministisk propaganda” (Högskoleverket 2004). I de workshoppar som UKÄ arrangerade

beskrevs en liknande bild. Några deltagare beskrev strategier för att hantera och stödja studenter med erfarenheter av våld. Andra beskrev studenter som gav uttryck för ogillande, att området är politiskt, inte vetenskapligt och därmed inte hör hemma i utbildningen. Ett visst stigma tycks alltså fortfarande präglade synen på kunskapsområdet. Enligt FN är våld mot flickor och kvinnor en av de mest utspridda och ihållande kränkningarna av mänskliga rättigheter som i stort förblir osynliga på grund av stigma, skam och brist på juridiska följder (United Nations 2018). Att genom forskning hitta pedagogiska former som ger studenter optimala förutsättningar för lärande inom området ter sig därmed av stor vikt.

Att mer forskning behövs vad gäller våldsprevention i form av evidensbaserade, utvärderade metoder för att förebygga våld, har också förts fram av såväl forskare som i *Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021–2023* (2021). Eftersom ett utökad och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld utgör en av de fyra långsiktiga mål som anges i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ser UKÄ den här forskningsinriktningen som särskilt viktig. Kunskap om förebyggande arbete anges också som ett av skälen till att föra in det nya målet i examensordningen. Forskarna Anna Franzén och Lukas Gottzén konstaterar att flertalet universella våldspreventiva insatser inte utvärderats överhuvudtaget, eller så har utvärderingarna varit av mindre god kvalitet. Detta omöjliggör bedömning av metodernas effekt. Forskarna konstaterar att det i nuläget finns ett stort behov av att utveckla och effektutvärdera våldspreventiva metoder på en rad områden. De konstaterar samtidigt att lovande våldsförebyggande program finns i Sverige, men att de behöver utvärderas (Franzén och Gottzén 2020).

UKÄ konstaterar att införande av nya examensmål bör föregås av en kartläggning av forskningsläget på området för att säkerställa utbildning som vilar på vetenskaplig grund, samt att nya examensmål bör, om så krävs, matchas med riktade forskningsmedel.

Vikten av tvärprofessionell samverkan för att uppnå kvalitet i undervisningen

Under de workshoppar som genomfördes återkom deltagarna till att samverkan mellan utbildningar med olika inriktning, men också med olika professioner är av stor vikt för att förbereda studenterna för det kommande yrkeslivet. Att hantera olika former av våldsproblematik kräver tvärprofessionellt samarbete, där yrkespersoner med olika kompetenser agerar gemensamt. Lärosätena återkom även till vikten av att studenterna får inblick i att det tvärprofessionella arbetet är nödvändigt och ett stöd. De framhöll återkommande att samverkan med andra utbildningar, men också yrkesverksamma, stärker kvaliteten på undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

UKÄ menar därför att det är angeläget att främja olika former av tvärprofessionell samverkan mellan de professionsutbildningar som har att förhålla sig till examensmålet, men också mellan utbildningar och aktiva yrkesutövare med olika inriktning.

Examensmålets placering och frågan om progression

I rapporten *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* (2020) beskriver Ninni Carlsson examensmålet och dess form. I examensordningen beskrivs de kunskapskrav studenter ska uppfylla för att uppnå examen. Examensmål sorteras in i tre kunskapsformer: ”kunskap och förståelse”, ”färdighet och förmåga” samt ”värderingsförmåga och förhållningssätt”. Det aktuella examensmålet är inordnat under kunskapsformen ”kunskap och förståelse”, vilket innebär att studenterna ska visa att de har kunskap och förståelse om fakta, principer, begrepp, processer och metoder inom ett arbets- eller studieområde. Detta skiljer sig från exempelvis kunskapsområdet ”färdighet och förmåga”, som omfattar att studenten kan utföra uppgifter, tillämpa metoder, analysera och lösa problem.

Att examensmålet är formulerat som ett kunskapsmål diskuterades vid UKÄ:s workshoppar. Gränsen mellan kunskapsmål och färdighetsmål visade sig inte helt enkel att identifiera. Vid samtliga tillfällen gav deltagarna exempel på inslag i undervisningen som handlar om att ge studenterna färdigheter inför det kommande arbetslivet. När examensmålets kärna beskrevs lyfte flera deltagare att det viktigaste var att rusta studenterna inför mötet med klienter och patienter, att de lär sig ställa rätt frågor och kan identifiera våldsutsatthet. Även i regeringens skrivningar om införandet av examensmålet beskrivs att målsättningen är att studenterna dels ska få kunskap om hur man kan förebygga och upptäcka våld, dels få kunskap om insatser för dem som utsätter andra för våld respektive dem som är utsatta för våld. I skrivelsen uppmärksammas också behov av kunskaps- och metodutveckling vad gäller behandlingsinsatser för våldsutövande män och säkerhetsåtgärder för närstående kvinnor och barn finns. Även här finns en överlappning mellan kunskapsmål och färdighetsmål, vilket kan vara något att reflektera över.

Betydelsen av progression i förhållande till examensmålet var en fråga som berördes både i fritextsvaren i enkäten och under de workshoppar som hölls. Målets komplexitet, mängden våldsformer som ska behandlas, gör frågan om progression till en utmaning för utbildningsanordnarna. Det handlar om val mellan bredd och fördjupning, om kunskapsområdet ska återkomma som inslag och perspektiv i andra tematiska kurser eller behandlas som ett eget område i en avgränsad kurs. Det handlar också om svårigheten att uppnå progression i ett enskilt examensmål som adderas till redan designad utbildning.

UKÄ vill därför lyfta frågan om hur ett examensmåls placering inom de olika kunskapsformerna kan påverka förutsättningarna för studenter att uppnå progression. Ett alternativ kan vara att någon del förläggs till färdighet och förmåga i utbildningar där praktiska färdigheter är av stor vikt. Detta skulle göra att de färdigheter och förmågor studenter behöver för att upptäcka och förebygga våld får en mer central roll, liksom att frågan om progression också kunde handla om att utveckla dessa färdigheter och förmågor.

Regeringens stödinsatser har fått genomslag

Utifrån kartläggningen och de fritextsvar som följde framgår att NCK, Barnafriad och Socialstyrelsen är viktiga leverantörer för utbildning direkt för studenterna och indirekt genom att erbjuda utbildningar för lärare. Deras betydelse framgår då lärosätena dels hänvisar till dem i kurslitteraturen, dels i examinationer och dels i fortbildning av den undervisande personalen.

Särskilt NCK:s webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer nämns åtskilliga gånger. Det kan handla om att material från kursen används som kurslitteratur, men även att studenterna ska ha genomgått kursen som ett obligatoriskt examinationsmoment. Vidare uppger flera att deras undervisande personal har tillägnat sig relevanta kunskaper genom webbkursen. Även andra kurser som initierats inom ramen för ett regeringsuppdrag (Jämställdhetsmyndigheten 2022a) märks i enkätsvaren om personalens utbildningsbakgrund, liksom andra utbildningar som har tagits fram inom ramen för detta och Socialstyrelsens regeringsuppdrag (Socialstyrelsen 2019). I svaren framgår att det är vanligt att komplettera den undervisning som ges av lärare från den egna institutionen eller det egna lärosätet med yrkesverksamma personer som arbetar inom hälso- och sjukvården på uppdrag av regionen eller inom socialtjänsten.

Även under workshopparna blev det tydligt att många utbildningar behöver ta hjälp externt för att bedriva undervisning inom alla de olika delområden som ingår i examensmålet. Externa aktörer sågs som viktiga stöttepelare för lärosätena, så som Jämställdhetsmyndigheten och NCK med de kurser de ger. I workshopparna framkom också att det kan vara problematiskt att använda sig av enskilda externa föreläsare på konsultbasis då deras vetenskapliga kompetens ibland är oklar. Att examinera studenterna när lärosätet själv inte undervisade sågs som ytterligare en utmaning.

UKÄ uppfattar det fortsatta vetenskapligt förankrade stödet från myndigheter och aktörer så som Jämställdhetsmyndigheten och NCK som centralt för att lärosätena ska kunna genomföra undervisning med hög kvalitet och för att studenter vid examen ska ha tillräcklig kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Samtidigt vill UKÄ betona vikten av att tillräcklig kompetens behöver finnas i

utbildningsmiljön vid lärosätena för att området ska få den tyngd och den kontinuitet det behöver. Ledningsstöd i utbildningsmiljön är här av särskild vikt.

UKÄ:s samlade rekommendationer

- Att införa nya mål i examensordningen bör ske restriktivt och alltid föregås av ett grundligt förarbete, bland annat i form av förankring hos berörda utbildningsanordnare.
- Införande av nya examensmål bör föregås av en kartläggning av forskningsläget på området för att säkerställa utbildning som vilar på vetenskaplig grund, samt att nya examensmål bör om så krävs matchas med riktade forskningsmedel.
- Det behöver finnas en tydlighet i kommunikationen mellan regering och utbildningsanordnare när nya examensmål införs för att undvika missförstånd och svårigheter när målen implementeras. Det gäller såväl examensmålets innehåll som bakgrund.
- Den mängd examensmål som lärarutbildningarna har att förhålla sig till och det faktum att flera redan införda mål behandlar områden som tangerar mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer gör det mindre lämpligt att lägga till ytterligare examensmål där.
- Frågan om hur ett examensmåls placering inom de olika kunskapsformerna i examensordningen kan påverka förutsättningarna för studenter att uppnå progression är relevant. Innebörden av kunskapsmål och mål gällande färdighet och förmåga bör prövas utifrån aktuell examens behov och inriktning.
- Att främja olika former av tvärprofessionell samverkan mellan de professionsutbildningar som har att förhålla sig till examensmålet, men också mellan utbildningar och aktiva yrkesutövare med olika inriktning, är angeläget.
- Fortsatt stöd från bland annat Jämställdhetsmyndigheten och NCK, med flera, behövs för att bistå lärosätena med kunskap och pedagogiskt stöd. Lika viktigt är att kompetens behöver finnas i utbildningsmiljön vid lärosätena för att området ska få den tyngd det behöver.

Vägen framåt

Vår förhoppning med den här uppföljande kartläggningen är att den kan skapa fortsatt diskussion och reflektion vid de utbildningar där kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är av stor betydelse för studenter i deras framtida yrken. Vi hoppas också att den kan leda till diskussioner om hur framtida förändringar av och tillägg i utbildningars examensordningar kan och bör ske. I förhållande till den tidigare kartläggning visar det sig att undervisningen inom området har ökat i och med införandet av examensmålet och att det finns ett stort engagemang för att arbeta med och utveckla området ytterligare. Samtidigt är det tydligt att lärosätena låter området ta olika mycket utrymme i sina respektive utbildningar. En högskolepoäng är fortfarande det vanligaste antalet, vilket visar att examinationerna vid de flesta utbildningar inte är särskilt omfattande.

Med mer kunskap och forskning om området och med mer samverkan mellan olika utbildningar och med företrädare för arbetslivet, ser vi goda möjligheter för att undervisningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska få än mer tydliga konturer i de olika utbildningarna. De exempel på kreativa undervisningsupplägg och olika sätt att bemöta utmaningar i undervisningen som utbildningarna på olika sätt bidragit med, visar att det finns mycket inspiration att hämta bland de som undervisar om målet.

Referenser

Albért, U., Swenne, C., Leo, Thoudal, B. & Marklund, A. (2021). Att undervisa om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. *SMT Socialmedicinsk tidskrift*, 98(4), ss. 624–632.

Albinsson, G. (2021). Utbildning i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer för studenter i sjuksköterskeprogrammet: erfarenheter och reflektioner. *Socialmedicinsk tidskrift*, (4), ss. 570–580.

Arbetsmarknadsdepartementet (2021). A2021/02397 *Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021–2023*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Brantefors, L. & Quennerstedt, A. (2016). Teaching and learning children's human rights: A research synthesis. *Cogent Education*, 3 (1), s. 1247610.

Carlsson, N. (2020). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Chebil, M. (2021). *Uppdrag att ta fram och sprida ett kunskapsunderlag till fritidsledare och andra yrkesverksamma på ungas fritid om arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och våldsförebyggande arbete. Delrapportering för regeringsuppdrag (A2021/01300)*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Emegwa, L. O., Paillard-Borg, S., Lundell, I. W., Ståhlberg, A., Åling, M., Ahlenius, G. & Eriksson, H. (2021). Våga fråga! Undervisnings- och lärandeaktiviteter om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i sjuksköterskeprogrammet vid Röda Korsets Högskola. *Socialmedicinsk tidskrift*, (4), ss. 671–683.

Franzén, A. & Gottzén, L. (2021). *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.

Hjortgren, K., Johansson, B. & Källström, Å. (2021). Strategier för en integrerad förståelse av våld i nära relationer för blivande framtida yrkesutövning. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 98(4), ss. 596–603.

Hoppstadius, H. (2020). *Mäns våld mot kvinnor: diskurser och kunskap i det sociala arbetets praktik*. Östersund: Mittuniversitetet.

Högskoleverket (2004). *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Högskoleverket.

- Jacobsson, M. & Ranta, D. N. (2021). Akademisering av examensmålet våld i nära relation i socialt arbete. *Socialmedicinsk tidskrift*, (4), ss. 615–623.
- Jämställdhetsmyndigheten (2018a). *System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken* (2018:5). Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2021a). *Utbildning för ökad kunskap – Slutredovisning av uppdrag om utbildning till lärosäten om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, 2019–2020*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2021b). *Att förstå våldsbegreppen. En nyckel i arbetsprocessen med det nya examensmålet*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2021c). *Samordning av våldsförebyggande insatser. Slutredovisning av uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2022a). *Uppdrag om utbildningsinsatser och kunskapsstöd i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer – delrapport 1* (2022:14). Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2022b). *Våldsförebyggande satsningar ger resultat. Uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra 2017–2021* (Rapport 2022:17). Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2022c). *Bättre styrning för bättre resultat. Resultat av åtgärder för ökad jämställdhet* (2022:16). Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Karlsson-Tuula, M. red. (2021). *Vad har högre utbildning med hedersrelaterat våld och förtryck att göra?* [Elektronisk resurs]. Karlstads universitet: Karlstads universitet.
- Kommittédirektiv (dir. 2021:29). *Nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn*.
- Linblad, I., Björkstén, J., Tilling, M. & Molander Shanti, L. (2021). Att undervisa socionomstudenter om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer: Teoretiska och praktiska reflektioner. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 98(4), ss. 633–643.
- Münger, A.-C., Lindberg, J., Fröberg, F. & Korhonen, L. (2021). Erfarenheter av pedagogiska utmaningar vid genomförandet av examensmålet våld mot barn på landets lärosäten. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 4, ss. 661–670.

Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). Uppsala universitet:
Webbstöd för lärosäten, elektronisk resurs:
<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-larosaten/> hämtad
2022-11-16.

Olsson, Å., Elvstrand, H. & Thelander, N. (2020). Allt eller inget? Barns rättigheter i lärarutbildning. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 29(1), ss. 25–47.

Quennerstedt, A. (2015). Mänskliga rättigheter som värdefundament, kunskapsobjekt och inflytande: en läroplansanalys. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 24(1), ss. 5–27.

Quennerstedt, A. red. (2019). Att undervisa om barns mänskliga rättigheter i förskolan och skolan. Utbildningens syften, innehåll och arbetsmetoder. Örebro: Örebro universitet.

Regeringens skrivelse (skr. 2015/16:52). Riksrevisionens rapport om regeringens jämställdhetssatsning. Stockholm: Socialdepartementet.

Regeringens skrivelse (skr. 2016/17:10). Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Stockholm: Socialdepartementet.

Riksrevisionen (2015). Regeringens jämställdhetssatsning: tillfälligheter eller långsiktiga förbättringar? Stockholm: Riksrevisionen.

Skolverket, elektronisk resurs:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>, hämtad 2022-11-17.

Socialstyrelsen (2019). *Redovisning av uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för socialtjänstens personal om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU 2015:86 *Mål och myndighet: en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken*. Stockholm: Socialdepartementet.

Tegler Jerselius, K., Helldahl, P., Moberg, R., Tomson, T., Ekblad, S. & Patricolo, C. (2017). *A gender perspective on human rights education*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

Tengelin, E., Eriksson, H. & Dahlborg, E. (2021). En manual för normkritik: Handfasta råd för en levande kunskapsbildning i svensk sjuksköterskeutbildning om kvinnors våldsutsatthet. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 98(4), ss. 604–614.

United Nations (2018). *International Day for the Elimination of Violence Against Women 25 Novembre*, Elektronisk resurs: <https://www.un.org/en/observances/ending-violence-against-women-day>, hämtad 2022-11-20.

UKÄ (2015). *Hur mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

Utbildningsdepartementet (2020). Promemoria U2020/00176/UH *Ökad kompetens om neuropsykiatriska svårigheter och sex och samlevnad i lärarutbildningarna*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Bilaga 1

Undervisningsupplägg

Nedan följer några exempel på undervisningsupplägg som lärosäten skickat in till UKÄ i anslutning till workshopparna i oktober 2022.

Exempel från socionomutbildning, Stockholms universitet

Examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer lyfts på flera terminer på socionomprogrammet vid Stockholms universitet, exempelvis i kurserna *Introduktion till kunskapsfältet, Sociologiska och socialpsykologiska perspektiv i socialt arbete* samt *Psykosocialt arbete I* på programmets första introducerande termin. Utöver att examensmålet lyfts i flera av programmets obligatoriska kurser är mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ett tema inom flera av de masterskurser (7,5 hp) som ges vid institutionen och som är valbara för alla studenter som går programmets sjunde termin utifrån den så kallade "Stockholmsmodellen", exempelvis i kurserna *Behovs- och riskbedömningar: metoder och modeller i socialt arbete med barn, unga och familjer, Hedersrelaterat våld, ungdomar och socialt arbete. Ett antirasistiskt och feministiskt perspektiv, Sexologi I: sexualitet och samhälle, Socialt arbete: Barn och ungdomar II* och *Våld i nära relationer - barn, familj och samhällets responser*. Även om dessa kurser inte är obligatoriska för alla som går programmet så ger kurserna goda möjligheter till progression och fördjupning för de studenter som har ett särskilt intresse för området. Nedan beskrivs mer utförligt hur lärosätet arbetar med examensmålet inom delkursen *Socialt arbete: Barn, ungdom och familj I* på programmets termin fyra.

Delkursen Socialt arbete: Barn, ungdom och familj I (7,5 hp)

För programmets termin fyra finns ett kursmål kopplat till examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Terminen består av fyra delkurser om 7,5 hp som behandlar socialt arbete inom områdena fattigdom och välfärd, alkohol och narkotika, barn, ungdom och familj samt äldre och personer med funktionsnedsättning. Delkurs tre är en grundläggande kurs om det sociala arbetet med barn, unga och familj med fokus på empiriska och teoretiska perspektiv, utredning och bedömning samt professionella samtal med barn och föräldrar. Kursen examineras genom en digital hemtentamen som består av fyra frågor av essäkaraktär, grupp- och individuella uppgifter och deltagande vid seminarier. Examensmålet är på delkursen inskrivet på följande sätt vad gäller innehåll och förväntade studieresultat: "Livsvillkor för barn, ungdomar och familjer i utsatta situationer med särskilt fokus på våld i nära relationer", respektive "Redogöra för och diskutera betydelsen av olika former av utsatthet, med särskilt fokus på våld i nära relationer, för barn, ungdom och familjer". Examensmålet lyfts i flera föreläsningar, särskilt under den temadag som beskrivs nedan men också utifrån t.ex. brukarperspektiv genom en föreläsning av organisationen Maskrosbarn. Temadagen om våld som brukar vara mycket uppskattad av studenterna ges i mitten av kursen. Följande områden blir belysta i tre föreläsningar på vardera två timmar: föreläsningen *Barn och unga som utsätts för våld i hemmet* belyser bl.a. framväxten av agalagstiftningen, barnkonventionen, olika våldstypologier, omfång, särskilda riskgrupper, konsekvenser och reviktivering samt

resiliens. Föreläsningen *Hedersrelaterat förtryck och våld* belyser bland annat definitioner och aktuell lagstiftning i förhållande till hedersrelaterat våld och förtryck, tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning, flickor och pojkars socialisering samt omfångsundersökningar. Under föreläsningen *Våldsutsatta barn och unga med fokus på socialtjänstens insatser* belyses bland annat Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) samt forskning och metoder kring riskbedömning som exempelvis FREDA, iRISK mfl, öppenvårdsinsatser, samt traumamedvetenhet och placerade barn och unga. Examensmålet examineras genom en av fyra frågor i hemtentamen och i särskilt ett av seminarierna. Fokus för detta seminarium är ett rollspel där studenterna övar på att föra ett utredande samtal med vårdnadshavare och sedan journalföra detta samtal och där orosanmälan i fallbeskrivningen innehåller uppgifter om eventuellt våld från pappa mot mamma och barnet.

Exempel från läkarutbildning (330 hp) vid Karolinska Institutet

Undervisningen äger rum i form av ett seminarium, "Våld i nära relationer" på termin 11, i det 5,5-åriga läkarprogrammet. Seminariets innehåll och upplägg är utformat under beaktning av de två lärandemål i kursen som berör området: "reflektera över hur individers och olika gruppers hälsa och förekomst av sjukdom och skador påverkas av faktorer i arbetsliv och allmän miljö inklusive av sociala och psykosociala faktorer, samhällsstruktur samt hot och våld i nära relationer" och "redogöra för relevanta författningar inom hälso- och sjukvården samt arbetslivet och den allmänna miljön samt relatera dessa till läkarens ansvar". Seminariet är obligatoriskt. Bedömningskriterium för godkänt betyg: aktivt deltagande i diskussioner.

Förberedelser

Studenten förbereder sig individuellt (eller i grupp) genom att ta del av rekommenderade kunskapskällor och arbeta utifrån antal frågor. Kunskapskällorna består bland annat av en förinspelad miniföreläsning med fokus rättsmedicinska aspekter, filmmaterial från WHO, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, samt information på Kunskapsguiden.se. Frågorna som utgör underlag för förberedelser innefattar även frågor som det inte finns några rätta svar på, utan som stimulerar till reflektion. Seminariet genomförs digitalt och har följande upplägg: 10.25-10.35 Introduktion till seminariet och presentation av seminariehandledare 10.35-11.20 Diskussion kring seminariefrågorna i små grupper. Seminarieledare cirkulerar. 11.30-12.00 Sammanfattande diskussion i stora gruppen.

Erfarenheter från seminariet

De studerande uppskattar seminariet (uttryckt i kursvärderingsenkäter och vid kursråd). Med tanke på examensmålens breda formulering är det en fördel att medverkande lärare har olika kompetenser och erfarenheter: till exempel rättsmedicinare rättsläkare, psykolog, allmänläkare och folkhälsovetare. Viktigt är att tillräckligt många lärare deltar för att kunna cirkulera i studentgrupperna och registrera/facilitera aktivt deltagande. De studerande är i slutet av sin utbildning och har ofta egna erfarenheter och tankar kring vilka utmaningar som finns för hälso- och sjukvården.

Exempel från socionomutbildning vid Marie Cederschiöld högskola

På socionomprogrammet vid Marie Cederschiöld högskola examineras examensmålet *kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer* genom en rad specifika lärandemål i fem kurser fördelade över fyra terminer: termin två, tre, fyra och sju). Centralt i undervisningsupplägget är en koncentration kring temaveckor om våld. Undervisningsupplägget knyter också samman kunskap om våld med utbildningens juridiska moment.

Termin på socionomprogrammet	Kurs	
Termin 2 Perspektiv på socialt arbete	<i>Teorier och förklaringsmodeller i socialt arbete</i>	
Termin 3 Juridik	<i>Välfärdsrätt I – Rättsliga verktyg för socialt arbete</i>	<i>Välfärdsrätt II – Social- och välfärdsrättsliga normer för socialtjänsten</i>
Termin 4 Sociala problem och metoder	<i>Sociala problem och arbetsmetoder i socialt arbete</i>	
Termin 7 Avancerad nivå	<i>Fördjupning i socialt arbete</i>	

Följande lärandemål ingår i kursplanerna:

- "Identifiera konsekvenser av våld i nära relationer för personer som utsätts för våld och barn som upplever våld i sina familjer" - (termin två),
- "Förklara vilken betydelse olika förklaringsmodeller till våld kan ha för arbetet med våldutsatta och deras barn" - (termin två)
- "Identifiera metoder för att utreda behov av stöd samt insatser för personer som utsätts för våld i nära relation samt förövare" - (termin fyra)
- "Identifiera och kritiskt värdera olika interventioners innehåll, evidens och tillämpning vid insatser för personer som utsatts för våld i nära relation" - (termin sju).

Under termin två ingår en temavecka om våld som omfattar tre föreläsningar om tre timmar vardera. Varje föreläsning följs av en reflektionsuppgift. Veckan examineras i mindre grupper genom ett seminarium där teoretiska kunskaper och infallsvinklar diskuteras omsatt i praktik. Seminarium i grupp med syfte att kunna omsätta det de lärt sig på ett teoretiskt plan i praktiskt arbete. De teman som berörs under veckan är:

Definitioner av våld i nära relation, omfattning, förklaringsmodeller, särskilt sårbara grupper, barn som upplever våld.

Termin tre har fokus på juridik. Genom temaveckan under termin två har de studerande etablerat en grundläggande kunskap om kunskapsområdet våld. Våld i nära relationer behandlas här ur ett juridiskt perspektiv inom ramen för delkursen *Social- och välfärdsrättsliga normer för socialtjänsten* samt vad gäller specifikt barn som utsätts för våld i delkursen *Juridisk tillämpning i utredningsarbete*. De studerande tar del av en föreläsning om juridiskt ramverk för socialtjänsten med fokus på våld och en föreläsning om socialtjänstens utredningsarbete. De studerande examineras genom hemtentamen om våld i domar om vårdnad, boende och umgänge.

Under utbildningens termin fyra äger ytterligare en temavecka rum med fokus på våld. Här sker fördjupning och breddning, de studerande ska få inblick i alla steg i en så kallad insatstrappa, från upptäckt och skydd/riskbedömning till stöd (våldsutsatta) och motivation/påverkansarbete (våldsutövare) samt behandling. Kunskapsområden som ingår är kunskap om våldsutövare, hedersrelaterat våld samt familjerättsliga perspektiv på våld. Temaveckan omfattar två föreläsningar om tre timmar, två webbaserade föreläsningar, ett examinerande seminarium i mindre grupp samt ett examinerande grupparbete om hedersrelaterat våld och förtryck.

Under termin sju ingår ytterligare en temavecka på avancerad nivå som består av en fördjupning i kunskap om barn som upplever våld. Här ingår även kunskap om strukturerade riskbedömningar samt samtal med barn som upplevt eller utsatts för våld. Temaveckan omfattar tre föreläsningar om tre timmar samt ett examinerande seminarium i mindre grupp.

Nollning och sexuella trakasserier, utbildningstillfälle vid läkarutbildning Umeå universitet

Under nollningen, under termin två (riktat till de studerande som är ansvariga för nollningen), ingår en obligatorisk halvdag där vi introducerar genusperspektiv inom det medicinska området. Här ingår grundläggande kunskap om könsbaserad diskriminering, våld och om diskrimineringslagens föreskrifter om sexuella trakasserier. De studerande får i smågrupper diskutera ett autentiskt fall från en studentsammankost på läkarprogrammet där en kvinnlig student blev sexuellt trakasserad under ett spex. Inför halvdagen ska de studerande ha läst en text om bystanders (personer som bevittnar sexuella trakasserier) och får dels diskutera fallbeskrivningen dels utifrån bystandersperspektiv och dels utifrån vilka normer de vill ska gälla i klassen. Halvdagen blir ett sätt att närma sig sexuella trakasserier (som kan ses som genusbaserat våld) utifrån situationer som de studerande kan relatera till. Diskussionerna har flera gånger lett till att händelser under pågående nollning tagits upp och diskuterats. Halvdagen gör att frågan om sexuella trakasserier (och i förlängningen, genusbaserat våld) blir inte abstrakt, något som händer där långt borta. Diskussionerna synliggör att det kan hända i de studerandes vardag.

Exempel från tandläkarutbildning, Malmö universitet

Undervisningsupplägget äger rum i programmets termin sju och omfattar två lärtillfällen med en veckas mellanrum, plus examination.

Tillfälle ett

Introduktionsföreläsning om bakgrund till examensmålet. Föreläsningen redogör bland annat för regeringens strategi och dess koppling till Istanbulkonventionen, mörkertal samt det motstånd mot synliggörande som kommer till uttryck både hos den som utsatts (på grund av svårighet att svara på direkt ställd fråga) och från professionsutövarens sida (som upplever det svårt att ställa frågor om våldsutsatthet). Vid föreläsningen tar de studerande del av Socialstyrelsens allmänna råd och tandvårdens ansvar enligt SOSFS 2022:39 samt filmatiserat material från Nationellt centrum för kvinnofrid. Filmerna ger kunskap om att ställa frågor vid våldsutsatthet. Till föreläsningstillfället knyts en fallbeskrivning i tandvårdsmiljö där misstanke om våldsutsatthet uppkommer, samt litteraturstudier.

Tillfälle två

Det andra tillfället utgörs av ett seminarium med fokus på att ställa frågor vid våldsutsatthet. De studerande delas in i smågrupper och diskuterar för- och nackdelar med att ställa frågor om våldsutsatthet utifrån fallbeskrivning och kurslitteratur. De studerande reflekterar även över sitt eget motstånd och vad det innebär för möjligheten att faktiskt få reda på vad som hänt. Diskussionerna redovisar i tvärgrupper. Samtliga närvarande antecknar och verbaliserar. Frånvarande får skriva reflektion som de får återkoppling på. Seminariet avslutas i plenum – där gruppdiskussionerna redovisas. De viktigaste punkterna sammanställs. De studerande som inte närvarar får en kompletterande uppgift och ska sammanställa en skriftlig reflektion (1 sida) utifrån frågan "När ska jag ställa frågan om våldsutsatthet; alltid eller på indikation?" Inlämning sker på den digitala lärplattformen, genomgår kamratvärdering och därefter skriftlig återkoppling av lärare. Examination sker genom Nationellt centrum för kvinnofrids webb utbildning (krav på inlämning av intyg från utbildningen).

Exempel från socionomutbildning, Linnéuniversitetet

Kursen *Introduktion till rättssystemet och socialrätt* (15 hp), termin två

Innehållet omfattar:

- Straffrätt – särskilda brott som rör detta ex kvinnofridskränkning.
- Rättsliga ramverk: Brottsbalkens bestämmelse om grov kvinnofridskränkning, barnafridsbrott?
- Istanbulkonventionen
- Socialnämndens ansvar för våldsutsatta
- Socialrätt ex våld är ofta en grund för omhändertagande enligt LVU

Kursen *Förvaltningsrätt och utredningsmetodik* (15 hp), termin tre

Innehållet omfattar:

- Handläggning av ärenden om våld i nära relation, migrationsrätt
- Rättsfall gällande anknytningsärende.
- Studenten genomför en barnavårdsutredning

Kursen *Utsatthet, villkor och interventioner på individ, grupp och samhällsnivå* (15 hp), termin fyra

Innehållet omfattar:

- Fördjupning av begreppen social stratifiering, social exkludering och stigma i relation till våld i nära relation
- Våld ur ett livslöppsperspektiv ex barn/unga, kvinna, man, äldre
- Nationellt centrum för kvinnofrids utbildning *En introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.*
- Förebygga och upptäcka våld samt om insatser för våldsutsatta och våldsutövare.
- Idéburna organisationer som kvinnojouren föreläser på kursen
- Bemötande vid olika typer av utsatthet och villkor
- Konkreta exempel i form av underlag vid intervjuer med kvinnor som utsatts för våld är viktiga inslag. Studenterna påverkas känslomässigt av det beskrivna våldet. Det övergår deras fantasi.
- Normaliseringsprocessen – kunskap om hur våldsoffer pratar om våldet, förminska, omformulera våldet, vem är offer?
- Kunskap om mötet med förövaren
- Kunskap om situationer där förövaren har umgängesrätt till gemensamma barn
- Kunskap om riskbedömningar
- Kunskap om vad upplevt våld betyder för barn. Hur påverkas hjärnan?
- Kunskap om våld i olika relationer ex unga par, samkönade relationer
- *Exempel på examinationsuppgift:* Studenten ska beskriva hur verksamheter inom ett tilldelat yrkesområde (vuxen, barn och familj, social omsorg, försörjning eller internationellt socialt arbete) kan utvecklas avseende våld i nära relationer

Kursen *Våld ur ett livslöppsperspektiv* (15 hp), valbar kurs

Innehållet omfattar:

- Fördjupning av historiska och kulturella perspektiv på våld
- Fördjupning av begreppen våld, våldsrelationer och våldskontext ur ett livslöppsperspektiv
- Identifiera risk och skyddsfaktorer i relation till våldsutsatthet och våldsutövande livslöppssammanhang
- Tillämpa och kritiskt granska lagar och andra rättskällor med relevans för arbetet med våldsutsatta och våldsutövare
- Relationen mellan våld och sociala strukturer som makt, kön, klass och etnicitet ur ett livslöppsperspektiv

Kursen *Socialt arbete med barn, ungdom och familj* (15 hp), valbar kurs

Innehållet omfattar:

- Fysiskt och psykiskt våld mot barn
- Hur och för vem berättar barn att de är utsatta för våld
- Rollspel med samtal med barn där övergrepp är ett tema
- Familjebehandling och metoden KIBB och andra behandlingsmodeller när våld förekommit eller förekommer

Kursen *Organisation och ledarskap inom välfärdssektorn* (15 hp), valbar kurs

Innehållet omfattar:

- Fördjupning av arbetsgivaransvaret i relation till medarbetare som utsätts för våld i nära relation.

Exempel från socionomutbildning, Karlstads universitet:

Studenter som studerar socionomprogrammet vid Karlstads universitet läser kursen *Våld i nära relationer med inriktning mot socialt arbete* (7,5 hp) under termin sju. Kursen är en obligatorisk distanskurs på avancerad nivå som har funnits sedan vårterminen 2019. Kursen examineras genom en individuell hemtentamen, samt två gruppuppgifter. Nedan redogörs för de examinationsuppgifter som genomförs gruppvis, då studenternas kursutvärderingar visar att dessa uppgifter ses som särskilt givande och lärorika.

I den första gruppuppgiften får studenterna göra en muntlig presentation av hur våld i en nära relation kan ta sig uttryck för personer som befinner sig i en sårbar livssituation, samt hur den sårbara livssituationen kan uppmärksammas i det sociala arbetets praktik. Varje grupp väljer en specifik sårbar livssituation att fördjupa sig i. Till uppgiften hör också att formulera en diskussionsfråga som de diskuterar med sina kurskamrater efter presentationen. Efter seminariet lämnar grupperna in en skriftlig sammanfattning av sitt fördjupningsarbete. Studenterna ges sedan möjlighet att presentera sitt fördjupningsarbete inom ramen för Forum för våldsstudier och våldsprevention, som är ett tvärvetenskapligt forskarnätverk som bland annat anordnar seminarier för yrkesverksamma socionomer. Nätverket leds av Helén Olsson, som är en av kursens lärare. Studentpresentationerna har varit mycket uppskattade av både studenter och åhörare.

Den andra gruppuppgiften är utformad som ett rollspel, där studenterna får gestalta två samverkansmöten gällande en våldsutsatt klient, där både klienten och en grupp yrkesverksamma deltar (fallbeskrivning finns i instruktionen till uppgiften). Det ena mötet ska präglas av låsta positioner mellan de medverkande, medan det andra mötet ska generera känslor av god samverkan, förtroende och respekt. Efter avslutat seminarium lämnar studenterna in en kort reflektionstext om de upplevelser och lärdomar som rollspelet skapade.

Exempel från socionomutbildning, Malmö universitet:

Våld i nära relationer berörs vid flera tillfällen under utbildningen till socionom vid Malmö universitet. Det mest omfattande momentet sker på termin fyra, på första delkursen *Perspektiv på verksamhetsområden* inom kursen *Socialt arbete: Profession, praktik och perspektiv*, vilket är vad som beskrivs som exempel nedan. I studiehandledningen framgår följande om momentet: "*Under veckan ges föreläsningar och en workshop av Kompetenscentrum mot våld i nära relationer från Malmö stad, som är obligatoriskt. Syftet med dessa dagar är att ni får möjlighet att tillgodogöra er kunskap om centrala aspekter av våld i nära relationer utifrån olika perspektiv. I samband med temat läser ni den delen av litteraturen som rör våld i nära relationer*".

De två föreläsningdagarna utgår från en blandning av föreläsning/information, filmsekvenser om olika typer av våld i nära relationer, reflektion och kortare arbeten/diskussioner i grupp. De studerande får information om förekomst av våld i nära relationer i olika kontext, riskfaktorer, lagstiftning, om olika typer av våld samt om professionellas roll i att hjälpa människor som är utsatta för våld i nära relationer. Filmerna utgår från olika typer av målgrupper inom socialt arbete som kan vara särskilt utsatta (kvinnor med funktionsnedsättning, äldre kvinnor, kvinnor i missbruk, hedersrelaterat våld/förtryck, våld i ungas parrelationer). Sedan följer en dags workshop för att följa upp föreläsningarna, samt en dag med information från resursteam Heder från Malmö stad som arbetar för personer som lever under någon form av hedersförtryck. De studerande informeras i början av första föreläsningen om studenthälsans verksamhet och möjligheten att komma i kontakt med personal där.

Upplägget för föreläsning/workshop av Kompetenscentrum och Resursteam Heder är som följer:

Dag 1

- Vad är våld och vem drabbas av våld i nära relation
- Makt och våldsutövare
- Normaliserings- och uppbrottsprocessen
- Våldets konsekvenser
- Våldsutsatta barn
- Våld i ungas parrelationer
- Bemötande
- Våga fråga
- Myndigheternas ansvar och samverkan

Dag 2

- Särskilt sårbara grupper
- Hedersrelaterat våld och förtryck
- Könstympling
- Utvärdering

Dag 3

- Workshop

Dag 4

- Team Heder

Kursmomentet om våld i nära relationer avslutas med en skriftlig uppgift (1000 ord) som handlar om att studenterna ska reflektera över våld i nära relationer som ett samhällsfenomen och dess koppling till socialt arbete.

Bilaga 2: Missiv

Hej!

Detta mejl rör enkätundersökningen om hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar som leder till följande examina: barnmorskeexamen, fysioterapiexamen, förskolläraryexamen, grundläraryexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, psykoterapeutexamen, sjuksköterskeexamen, socionomexamen, specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar, tandhygienistexamen, tandläkarexamen, yrkesläraryexamen och ämnesläraryexamen.

Vi skulle uppskatta om ni som får detta mejl kan vidarebefordra det med tillhörande enkät-länk och följebrev till de som ansvarar för respektive utbildning vid ert lärosäte.

Svaren är mycket värdefulla för oss och vi ser fram emot att ta del av dem. Besvara enkäten senast den 28 april.

Enkätundersökningen är en del av Universitetskanslersämbetets (UKÄ) regeringsuppdrag att göra en uppföljande kartläggning av hur frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar. Syftet är att ge en bild av hur områdena i dag inkluderas i ovan nämnda utbildningar och att göra en jämförelse med den kartläggning som genomfördes 2015 utifrån ovan nämnda områden. Vi vill påminna om att detta inte är en utvärdering av enskilda utbildningar.

UKÄ ber er att lämna in ett svar för varje examen som ingår i kartläggningen ovan.

Länk till enkäten: <https://reply.surveymeter.com/go.aspx>

Om någon av era utbildningar är vilande, eller om ni av annan anledning inte anser att ni kan besvara enkäten för en eller flera examina, vänligen meddela UKÄ detta genom att mejla: maria.nyman@uka.se.

Enkäten består av cirka 20 frågor, men antalet frågor beror på hur ni svarar. Ni har möjlighet att spara ned eller skriva ut frågorna i sin helhet då ni öppnar länken, men observera att ni besvarar enkäten i bifogad länk och att ni inte kan återöppna enkäten när ni väl påbörjat era svar.

Om du har frågor om innehållet i enkäten eller uppdraget, mejla projektledare maria.nyman@uka.se, om du har tekniska frågor om enkäten kan du besvara detta mejl.

För ytterligare information om uppdraget och detaljer kring enkäten, se bifogat följebrev.

Varmt tack för ert deltagande på förhand!

Med vänlig hälsning

Maria Nyman

projektledare, Universitetskanslersämbetet

Bilaga 3: Enkät till lärosätena

Välkommen till den här enkäten om hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inkluderas i utbildningar. Om du vill kan du skriva ut eller spara ner hela enkäten utan svar genom att följa den här länken:[sml action=](#)

LÄROSÄTE

Ange för vilket lärosäte svaren gäller:

Blekinge tekniska högskola

Chalmers tekniska högskola

Etc, etc

UTBILDNING

Ange namn på den utbildning svaren gäller:

.....

INSTITUTION/MOTSVARANDE

Ange vid vilken institution/motsvarande utbildningen ges:

.....

Ange vilken examen utbildningen leder fram till:

<i>Barnmorskeexamen</i>	☐
<i>Fysioterapeutexamen</i>	☐
<i>Förskolläraryexamen</i>	☐
<i>Grundläraryexamen</i>	☐
<i>Juristexamen</i>	☐
<i>Läkarexamen</i>	☐
<i>Psykologexamen</i>	☐
<i>Psykoterapeutexamen</i>	☐
<i>Sjuksköterskeexamen</i>	☐
<i>Tandhygienistexamen</i>	☐
<i>Socionomexamen</i>	☐
<i>Specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot hälso- och sjukvård för barn och ungdomar</i>	☐
<i>Tandläkarexamen</i>	☐
<i>Yrkesläraryexamen</i>	☐
<i>Ämnesläraryexamen</i>	☐

UTBILDNING

Ange även vilken eller vilka inriktningar svaren gäller:

Grundläraryexamen

Ämnesläraryexamen

Frågorna som följer avser undervisning och kurser för alla studenter som går utbildningen, det vill säga inte valbara kurser eller valbara undervisningsmoment om inte annat anges. För detaljer kring hur ni besvarar enkäten, se medföljande följebrev/instruktion. Ingår undervisning om ...

	Ja	Nej
... mäns våld mot kvinnor i utbildningen?	☐	☐
... våld i nära relationer i utbildningen?	☐	☐

Varför ingår inte undervisning om mäns våld mot kvinnor i utbildningen? Ange de viktigaste skälen i punktform.

.....

Varför ingår inte undervisning om våld i nära relationer i utbildningen? Ange de viktigaste skälen i punktform.

.....

Var ges i huvudsak undervisningen om ...

Vid den egna institutionen/motsvarande	Vid en annan institution/motsvarande	Utanför lärosätet, ange var:

Kommentera gärna:

Vilket läsår infördes undervisning om ...

... mäns våld mot kvinnor i utbildningen? Läsåret: .....

... våld i nära relationer i utbildningen? Läsåret: .....

Kommentera gärna:

Är mål om ...

	Ja. Ange målen i punktform:	Nej
... mäns våld mot kvinnor inskrivet i utbildningens utbildningsplan?	☐	☐
... våld i nära relationer inskrivet i utbildningens utbildningsplan?	☐	☐

Kommentera gärna:

Är mål om ...

	Ja. Ange målen i punktform:	Nej
... mäns våld mot kvinnor inskrivet i en eller flera kursplaner inom ramen för utbildningen?	☐	☐
... våld i nära relationer inskrivet i en eller flera kursplaner inom ramen för utbildningen?	☐	☐

Kommentera gärna:

I vilken utsträckning ingår undervisning om ...

	Ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning
... mäns våld mot kvinnor på en teoretisk nivå?	☐	☐	☐
... våld i nära relationer på en teoretisk nivå?	☐	☐	☐

**I vilken utsträckning ingår undervisning om praktiska aspekter av hur man
kan motverka ...**

	I ingen utsträckning	I viss utsträckning	I stor utsträckning
... mäns våld mot kvinnor i den framtida yrkesutövningen?	☐	☐	☐
... våld i nära relationer i den framtida yrkesutövningen?	☐	☐	☐

Ingår det kurslitteratur i undervisningen om ...

	Ja	Nej
... mäns våld mot kvinnor?	☐	☐
... våld i nära relationer?	☐	☐

Kommentera gärna:

Förekommer examination inom området ...

	Ja	Nej
... mäns våld mot kvinnor?	☐	☐
... våld i nära relationer?	☐	☐

Kommentera gärna:

Vilka examinationsformer tillämpas när det gäller ...

Flera svar kan lämnas

	Seminarier och Skriftlig tentamen	och muntliga presentationer	Skriftliga inlämningsuppgifter och PM	Uppsats- och eget projektarbete	Inom ramen för VFU/praktik/motsvarande	Annat. Vad

Kommentera gärna:

Hur många högskolepoäng motsvarar examinationen inom området ...

... mäns våld mot kvinnor? ..... hp

... våld i nära relationer? ..... hp

Kommentera gärna:

Vem/vilka är det som undervisar på utbildningen om ...

Flera svara kan lämnas

Lärare på den egna institutionen/mo tsvarande	Lärare vid en annan institution/motsv arande	Lärare vid annat lärosäte	Företrädare för en statlig myndighet	Företrädare för en frivilligorgani sation	Person som är verksam i det yrke som utbildningen leder fram till	Andra, ange vilka:

Kommentera gärna:

Om lärarna finns inom lärosätet vilken befattning har de i undervisningen om ...

Flera svar kan lämnas

Professor	Lektor	Adjunkt	Meriteringsanställning	Doktorand	Annan, ange vilken:

Kommentera gärna:

Vilken kompetens har lärarna inom området ...

Flera svara kan lämnas

De bedriver/har bedrivit egen forskning på området	De arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor i ett yrke utanför akademin	De har erfarenhet av att arbeta i det yrke som utbildningen leder fram till	Annat, ange vad:

Kommentera gärna:

Planerar ni några förändringar när det gäller undervisningen om ...

	Ja. På vilket/vilka sätt och när?	Nej
... mäns våld mot kvinnor?	☐	☐
... våld i nära relationer?	☐	☐

Kommentera gärna:

Erbjuder ni någon undervisning som inte riktar sig till alla studenter på utbildningen om ...

Det kan till exempel handla om valbara kurser.

	Ja. Beskriv vad i punktform:	Nej
... mäns våld mot kvinnor?	☐	☐
... våld i nära relationer?	☐	☐

I vilken/vilka former sker undervisningen om ...

Flera svar kan lämnas

	Eget arbete med skriftliga uppgifter	Egen inläsning av litteratur	Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)/praktik/motvarande	Annat
Föreläsningar	Handledning	Gruppvärksamhet	Övningar	Vad?

Kommentera gärna:

Har ni något annat ni vill berätta om utbildning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som ni tycker är viktigt att delge UKÄ? Kommentera gärna nedan:

Tack för er värdefulla medverkan!

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

